

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ÇEVRE POLİTİKASI ARACI OLARAK YEŞİL KAMU ALIMLARI

Süleyman DİKMEN*
İclal DAĞLIOĞLU ŞANLI**
Araştırma Makalesi

Öz

Piyasaların çevresel sürdürülebilirliğini artırabilmek için Avrupa Birliği'nde (AB) yeşil kamu alımları bir politika aracı olarak kabul edilmektedir. Çalışma AB'de yeşil kamu alımlarının diğer çevre politikası araçlarından farklılıklarını tespit etmeyi ve diğer çevre politikası araçları ile olan ilişkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç kapsamında çalışmada yeşil kamu alımları özelinde AB ortak çevre politikası ve araçları incelenmiştir. Yeşil kamu alımları diğer çevre politikası araçlarına kıyasla daha sınırlı sayıda ülkede uygulanmakta, ilgili piyasanın küçük bir kısmını etkilemekte, kararlar üreticiler yerine tüketiciler tarafından verilmekte, ekolojik inovasyonu ve teknolojilerin kullanımını teşvik etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Kamu Alımları, Çevre Politikası, Avrupa Birliği

Green Public Procurement as an Environmental Policy Instrument in the European Union

Abstract

Green public procurements are accepted as a policy instrument in the European Union (EU) in order to enhance the environmental sustainability of the markets. The study aims to determine the differences between the green public procurement and other environmental policy instruments in the EU and to reveal its

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, suleymandikmen@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5434-0532.

** Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, iclaldaglioglu@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0841-4158.

Makalenin Gönderilme Tarihi: 03/03/2020 Kabul Edilme Tarihi: 12/05/2020

relationship with other environmental policy instruments. In the study, in line with the aim, EU common environmental policy and its instruments are examined in terms of green public. Compared to other environmental policy instruments green public procurement is applied in a limited number of countries, it affects only a slight portion of the market, instead of producers decisions are made by consumers, and it promotes the use of ecological innovation and technologies.

Keywords: *Green Public Procurement, Environmental Policy, European Union*

Giriş

Kamu kurumları mal, hizmet ve iş alımlarının ana tedarikçilerinden birisidir. Kamu alımları üretim ve tüketimin daha sürdürülebilir hale getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa Komisyonu sürdürülebilir kamu alımlarını kamu kurumlarının mal, hizmet ve iş alımlarında sürdürülebilir kalkınmanın üç önemli unsuru (ekonomik, sosyal ve çevresel) arasında dengeyi sağlamaya çalıştığı süreç olarak tanımlamıştır.¹ Sürdürülebilir kamu alım politikalarında çevresel konular büyük önem taşımaktadır ve AB’de pek çok kamu kurumu kamu alımlarında sürdürülebilirliğin sağlanmasında yeşil kamu alımlarını bir araç olarak kullanmaktadırlar. Yeşil kamu alımları çevre zararı olmayan sıradan ürünlerle aynı işleve sahip olan ürün, hizmet ve işlerin satın alınmasına imkân tanıyan bir çevre politikası aracıdır.

Birçok Avrupa ülkesi yeşil kamu alımlarını 1990’ların başından itibaren bir politika aracı olarak kabul etmeye başlamıştır.² Günümüzde AB’de hem bölgesel hem de ulusal düzeyde çevre politikalarının temel unsurlarından birisi haline gelen yeşil kamu alımları, hem teknik bir araç hem de bir politika aracı olarak kullanılmaktadır.³ Literatürde diğer çevre politikası araçlarına ilişkin pek çok çalışma⁴ mevcutken yeşil kamu alımlarını

¹ European Commission [EC], “Green and Sustainable Public Procurement”, Erişim Tarihi: Şubat 5, 2020, https://ec.europa.eu/environment/gpp/versus_en.htm.

² Charlotte Leire, Oksana Mont, ve Carl Dalhammar, “Green Procurement Policies and Practices: Swedish Perspectives from the Public and Private Sectors”, içinde *Handbook of Environmental Policy*, ed. Johannes Meijer ve Arjan der Berg (New York: Nova Science Publishers, 2010), 52.

³ Francesco Testa vd., “What Factors Influence the Uptake of GPP (Green Public Procurement) Practices? New Evidence from an Italian Survey”, *Ecological Economics* 82, sayı October (2012): 88.

⁴ Sophie Schmitt ve Kai Schulze, “Choosing Environmental Policy Instruments: An Assessment of the ‘Environmental Dimension’ of EU Energy Policy”, *European Integration Online Papers* 15, sayı 1 (2011): 1–27; Paul Ekins, “European Environmental Taxes and Charges Recent Experience, Issues and Trends”, *Ecological Economics* 31, sayı 1 (1999): 39–62; Jean-Philippe Barde, “Economic Instruments in Environmental Policy:

inceleyen çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Testa vd. (2012) bu durumu yeşil kamu alımlarının nispeten yeni bir çevre politikası aracı ve araştırma alanı olması ile açıklamaktadır.

Yeşil kamu alımlarını ulusal çerçevede⁵ ve belirli sektörler özelinde⁶ ele alan pek çok akademik çalışma mevcutken; bir çevre politikası aracı olarak ele alan çalışma⁷ sayısı daha sınırlı kalmaktadır. Sınırlı sayıdaki bu çalışmalar yeşil kamu alımlarının çevre sorunların azaltılmasındaki rolü ve etkisini ele almakta ve ne kadar başarılı olduğunu incelemektedir. Bu çalışma AB'de yeşil kamu alımlarının diğer çevre politikası araçlarından farklılıklarını, diğer araçlarla olan ilişkisini tespit etmeyi ve çevre sorunları ile mücadelede yeşil kamu alımlarının rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda çalışmada AB'de çevre sorunları ile mücadelede yeşil kamu alımları etkin bir araç mıdır? Diğer çevre politikası araçlarından hangi açılardan farklılaşmaktadır? Diğer politika araçları ile nasıl bir ilişki içerisindedir? sorularının cevabı aranacaktır. Bulguların yeşil kamu alımlarına ilişkin literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın birinci kısımda AB ortak çevre politikası ve politika araçları ele alınmaktadır. İkinci kısımda kavramsal, hukuksal ve tarihsel açıdan yeşil kamu alımları irdelendikten sonra yeşil kamu alımlarının faydaları, önündeki engeller ve alım ölçütleri ile uygulama alanları incelenmektedir. Üçüncü ve

Lessons from OECD Experience and their relevance to Developing Economies”, 1994; Klavs Lindeneg, “Instruments in Environmental Policy -Different Approaches”, *Waste Management & Research* 10, sayı 3 (1992): 281–87; Per Mickwitz, “A Framework for Evaluating Environmental Policy Instruments Context and Key Concepts”, *Evaluation* 9, sayı 4 (2003): 415–36.

⁵ Fet Annik, Michelsen Ottar, ve Boer Luitzen, “Green Public Procurement in Practice — The case of Norway”, *Society and Economy* 33, sayı 1 (2011): 183–98; Qinghua Zhu, Yong Geng, ve Joseph Sarkis, “Motivating Green Public Procurement in China: An Individual Level Perspective”, *Journal of Environmental Management* 126 (2013): 85–95; Kamrul Ahsan ve Shams Rahman, “Green Public Procurement Implementation Challenges in Australian Public Healthcare Sector”, *Journal of Cleaner Production* 152 (2017): 181–97; BÉlgica Pacheco-Blanco ve María José Bastante-Ceca, “Green Public Procurement as an Initiative for Sustainable Consumption. An Exploratory Study of Spanish Public Universities”, *Journal of Cleaner Production* 133, sayı 1 (2016): 648–56.

⁶ Malin Aldenius ve Jamil Khan, “Strategic Use of Green Public Procurement in the Bus Sector: Challenges and Opportunities”, *Journal of Cleaner Production* 164 (2017): 250–57; Alessandro K. Cerutti vd., “Carbon Footprint in Green Public Procurement: Policy Evaluation from a Case Study in the Food Sector”, *Food Policy* 58 (2016): 82–93; Katriina Parikka-Alhola, “Promoting Environmentally Sound Furniture by Green Public Procurement”, *Ecological Economics* 68, sayı 1–2 (2008): 472–85.

⁷ Donald Marron, “Greener Public Purchasing as an Environmental Policy Instrument”, *OECD Journal on Budgeting* 3, sayı 4 (2003): 71–105; Judith van der Zwan, “Green Public Procurement as Environmental Policy Tool: A Theoretical Framework”, 2018.

son kısımda ise yeşil kamu alımları diğer çevre politikası araçları ile karşılaştırılmakta ve aralarındaki ilişki sunulmaktadır.

I. Avrupa Birliği Ortak Çevre Politikası ve Politika Araçları

Günümüzde AB egemen bir devlette olması gereken pek çok niteliğe sahip olmasa da dünyadaki en gelişmiş çevre politikalarından birisine sahiptir.⁸ AB'nin dünyadaki diğer uluslararası ve bölgesel örgütler arasında öne çıkan bir çevre politikası oluşturduğu görülmektedir. Bu kısımda AB ortak çevre politikasının genel çerçevesine ve çevre kirliliğinin önlenmesi için hangi politika araçlarının kullanıldığına değinilmektedir.

A. Avrupa Birliği Ortak Çevre Politikası

Çevresel sorunlar tamamen veya kısmen insan tutum ve davranışlarının ortaya çıkardığı sorunlardır. Sorunları çözüme kavuşturabilmek için insanların tutum ve davranışlarını değiştirmek gerekmektedir. Bir başka deyişle çevresel sorunları ortadan kaldırmak için çevresel politikalar geliştirilmelidir. Bir çevre politikası çevresel sermaye ve hizmetlerin beşeri yönetimine ilişkin kararların alınmasına rehberlik eden ilke ve hedefleri ifade etmektedir.⁹ Söz konusu ilke ve hedeflerin belirlenmesine yönelik OECD ve AB gibi uluslararası oluşumlar üye devletlerin çevre konusundaki ihtiyaç ve yeteneklerini ortaya koyan yasal düzenlemeler yapmaktadır.

1957 yılında AB kurulduğunda bir çevre politikasına sahip değildi.¹⁰ 1950'lerin sonlarında ve 1960'ların başlarında, Avrupa Topluluğunun üyeleri, radyasyon veya tehlikeli kimyasalların kontrolüne ilişkin güvenlik standartları konusunda önemli bir çevre mevzuatı oluşturmuştur.¹¹ Fakat AB'de açık bir çevre politikasına yönelik ilk girişimler 1970'lerde insan sağlığının korunması ve ticaretin önündeki engellerin kaldırılması amacıyla atılmıştır.¹² 1970'lerden sonra bazı devletlerin isteksizliğine rağmen; AB

⁸ Andrew Jordan, "Introduction: European Union Environmental Policy – Actors, Institutions and Policy Processes", içinde *Environmental Policy in the European Union*, ed. Andrew Jordan, 2. Edition (Sterling, USA: Earthscan, 2005), 1.

⁹ Jane Roberts, *Environmental Policy*, 2 Edition (Abingdon: Routledge, 2011), 40.

¹⁰ Jordan, "Introduction: European Union Environmental Policy – Actors, Institutions and Policy Processes," 1.

¹¹ Andrea Lenschow, "Environmental Policy", içinde *Policy-Making in the European Union*, ed. Helen Wallace, William Wallace, ve Mark A. Pollack, 5 Edition (Oxford: Oxford University Press, 2005), 306.

¹² Jordan, "Introduction: European Union Environmental Policy – Actors, Institutions and Policy Processes," 1.

çevre politikası gelişmeye devam etmiştir.¹³ Çevre politikası konusunda ilk yasal düzenleme 1987 yılında Avrupa Tek Senedi ile yapılmıştır. Çevre kalitesini muhafaza etmek, insan sağlığını korumak ve doğal kaynakların rasyonel kullanımını sağlamak amacıyla ortak bir çevre politikası için yeni bir “Çevre Başlığı” ortaya koyulmuştur.¹⁴ Avrupa Topluluğu’nu ekonomik ve parasal birliğin yanı sıra siyasi bir birlik haline getiren ve 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ile birlikte çevre alanına politika statüsü verilmiştir.¹⁵ 1997 yılındaki Amsterdam Antlaşması ve 2000 yılındaki Nice Antlaşması ile sürdürülebilir kalkınma temel bir amaç haline gelmiş ve çevre politikasına uyumun önemi vurgulanmıştır.¹⁶ 2009 yılındaki Lizbon Antlaşması ile ise çevre, AB ile üye ülkeler arasındaki ortak yetki alanlarından biri kabul edilmiş ve iklim değişikliği ile mücadele özel bir amaç haline gelmiştir.¹⁷ AB çevre politikasının gelişmesinde yasal mevzuatta yapılan düzenlemelerin yanında Çevre Eylem Programlarının da büyük katkısı olmuştur. I. Çevre Eylem Programı 1973 yılında düzenlenmiş olup günümüzde 2020 yılına kadar geçerliliği devam eden VII. Çevre Eylem Programı uygulanmaktadır. AB’nin çevre politikası diğer konu alanları ile kıyaslandığında kayda değer bir politika başarısı olarak göze çarpmaktadır.

30 Mart 2010 tarihli ve C serisi 83 sayılı AB Resmi Gazetesi’nde yayınlanarak yürürlüğe giren Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın 20. başlığı “çevre” konusuna ayrılmıştır. Çevre başlığı altındaki 191. maddenin 1. fıkrasında AB çevre politikasının dört temel amacı ortaya koyulmuştur. Bu amaçlar; çevre kalitesinin muhafaza edilmesi, korunması ve iyileştirilmesi; insan sağlığının korunması; doğal kaynakların basiretli ve rasyonel biçimde kullanılması ve son olarak bölgesel veya dünya çapındaki çevre sorunlarının ele alınmasına yönelik uluslararası düzeydeki tedbirlerin teşvik edilmesi ve özellikle iklim değişikliğiyle mücadele edilmesidir. 191. maddenin 2. fıkrasında AB çevre politikasının İhtiyatlılık, Önleme, Kaynakta Düzeltme ve Kirleten Öder İlkesi olmak üzere dört temel ilkeden oluştuğu ifade edilmiştir. İhtiyatlılık İlkesi, insan sağlığına veya belirli bir eylem veya politikadan kaynaklanan çevreye karşı şüpheli bir risk

¹³ Lenschow, “Environmental Policy,” 306-307.

¹⁴ European Parliament, “Environment Policy: General Principles and Basic Framework” (Brussels: European Parliament, 2019), http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_2.5.1.pdf.

¹⁵ Avrupa Birliği Başkanlığı, “Fasıl 27 - Çevre”, 2018, Erişim Tarihi: Temmuz 30, 2019, <https://www.ab.gov.tr/92.html>.

¹⁶ Henrik Selin ve Stacy D. VanDeveer, “EU Environmental Policy Making and Implementation: Changing Processes and Mixed Outcomes”, içinde *14th Biennial Conference of the European Union Studies Association* (Boston, 2015), 4.

¹⁷ European Parliament, “Environment Policy: General Principles and Basic Framework”.

konusunda bilimsel belirsizlik olduğunda başvurulabilecek bir risk yönetimi aracıdır.¹⁸ Önlem İlkesi çevre kirliliğinin hiç ortaya çıkmaması için alınabilecek önlemleri ifade etmektedir.¹⁹ İhtiyatlılık İlkesinin aksine çevreye zarar verme ihtimali ortaya çıktığı zaman hukuk veya politika aracılığıyla önlem ilkesine başvurulmaktadır.²⁰ Kaynağında Düzeltme İlkesi kirliliğin ortaya çıktığı kaynakta yok edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Kirliliğin ortaya çıktığı yerde azaltılması için çevre dostu teknolojilerin ve ürünlerin geliştirilmesini teşvik etmektedir.²¹ İlk defa 1972 yılında OECD tarafından açıkça ifade edilen Kirleten Öder İlkesi 1990 yılından sonra uluslararası camia da kabul gören yasal bir ilke haline gelmiştir. Kirleten Öder İlkesi, kirlilik üretenlerin faaliyetlerinin çevresel ve sosyal maliyetlerini karşılaması gerektiğini ileri sürmektedir.²² Bir başka ifadeyle bu ilke, çevreyi kirleten kirliliği önleme, kontrol etme ve temizleme masraflarını üstlenmekle yükümlü olmakla birlikte, maliyet tahsisini ve maliyetin içselleştirilmesini amaçlamaktadır.²³

AB'de çevre politikasının kapsamının genişlemesi ve çevreye verilen önemin artması ile birlikte çevresel sorunlara odaklanan pek çok çevre politikası aracı gündeme gelmeye başlamıştır. Tek bir politika aracının tüm çevre sorunlarına çözüm getirmesi mümkün olmadığı için zaman içerisinde politika araçlarının kapsamı da genişletilmiş ve yeni çevre politikası araçları ortaya çıkmıştır.

B. Avrupa Birliği Çevre Politikası Araçları

Literatürden yola çıkarak çevre politikası araçlarının genel kabul görmüş bir tanımını yapmak pek mümkün olmasa da literatürde kabul gören önemli çevre politikası aracı tanımları mevcuttur. Örneğin Howlett (1991) "*hükümetlerin politika hedeflerini yerine getirme konusundaki sayısız*

¹⁸ European Parliament.

¹⁹ Richard Macrory, *Principles of European Environmental Law* (Groningen: Europa Law Publishing, 2004).

²⁰ Arie Trouwborst, "Prevention, Precaution, Logic and Law: The Relationship between the Precautionary Principle and the Preventative Principle in International Law and Associated Questions", *Erasmus Law Review* 2, sayı 2 (2009): 110.

²¹ Hauke von Seht ve Hermann E. Ott, "EU environmental principles: Implementation in Germany" (Wuppertal, 2000), 16, <https://epub.wupperinst.org/frontdoor/deliver/index/docId/1077/file/WP105.pdf>.

²² Houses of Parliament, "EU Environmental Principles" (London, 2018).

²³ Margaret Rosso Grossman, "Agriculture and the Polluter Pays Principle: An Introduction", *Oklahoma Law Review* 59, sayı 1 (2006): 1.

teknikleri” şeklinde geniş kapsamlı bir tanım yapmıştır.²⁴ Vedung’a (1998) göre ise “çevre politikası araçları devletin doğal çevrenin kalitesini iyileştirecek ve bozulmasını önleyecek şekilde toplumu etkileyerek (inanç ve değerler ile eylem ve örgütler) gücünü kullanma teknikleridir.”²⁵ Dolayısıyla çevre politikası araçları hava, su, toprak, orman ve maden gibi doğal kaynakların kirletilmesi ve yok edilmesini ele almak ve çevresel yönetişimi sağlamak için hükümetler tarafından alınan bir dizi tedbiri ifade etmektedir.

Çevre politikası aracının genel kabul görmüş bir tanımını yapmakta yaşanan zorlukla politika araçlarının sınıflandırmasında da karşılaşmaktadır. Stahr (1971) çevre politikası araçlarını beş gruba ayırmıştır. i) ürün standartları, ii) üretim yöntemleri standartları, iii) emisyon vergileri, iv) kirlilik kontrol teşvikleri, v) kirlilik azaltmada devlet gelirleridir.²⁶ Majone (1976) ise i) yönetmelikler, doğrudan kamusal eylemler ve sübvansiyonlar; ii) atık su ücretleri; iii) mülkiyet hakları sözleşmesi ve yeniden tanımlanması; iv) örgütlenme şeklinde bir sınıflandırma yapmıştır.²⁷ Bohm ve Russell (1985) çevre politikası araçlarını beşe ayırmıştır. i) vergiler; ii) alınıp-satılır haklar; iii) depozito-geri ödeme sistemleri ve performans bonoları; iv) sorumluluk yaklaşımları; v) düzenlemelerdir.²⁸ Lindeneg (1992) ise çevre politikası araçlarını piyasa temelli araçlar ve komuta-kontrol araçları şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutmuştur.²⁹ Çevresel yönetim uygulamalarının gelişmesiyle birlikte, bilgi araçları ve gönüllü anlaşmalar gibi araçlar ortaya çıkmış ve bunlar iyi yönetim etkileri yaratmıştır. Bu sebeple Opschoor, Lohman, ve Vos (1994); Vedung (1998) ve Callan ve Thomas (2013) çevre politikası araçlarını üç kategoriye ayırmıştır: Komuta-kontrol araçları, piyasa temelli araçlar ve kamu katılım politikaları veya bilgi araçları.³⁰ Görlach (2013)

²⁴ Michael Howlett, “Policy Instruments, Policy Styles and Policy Implementation”, *Policy Studies Journal* 19, sayı 2 (1991): 2.

²⁵ Evert Vedung, “Policy Instruments: Typologies and Theories”, içinde *Carrots, Sticks, & Sermons: Policy Instruments & Their Evaluation*, ed. Marie-Louise Bemelmans-Videc, Ray C Rist, ve Evert Vedung (New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1998), 21.

²⁶ Elvis J Stahr, “Antipollution Policies, Their Nature and Their Impact on Corporate Profits”, içinde *Economics of Pollution*, ed. Kenneth E. Boulding (New York: New York University Press, 1971), 83–105.

²⁷ Giandomenico Majone, “Choice among Policy Instruments for Pollution Control”, *Policy Analysis* 2, sayı 4 (1976): 589–613.

²⁸ Peter Bohm ve Clifford S. Russell, “Comparative Analysis of Alternative Policy Instruments”, içinde *Handbook of Natural Resource and Energy Economics*, ed. A. V. Kneese ve J. L. Sweeney, c. 1 (Elsevier, 1985), 395–460.

²⁹ Lindeneg, “Instruments in Environmental Policy -Different Approaches”.

³⁰ Johannes Baptist Opschoor, A. F. de Savornin Lohman, ve Hans B. Vos, *Managing the Environment: The Role of Economic Instruments* (Washington, DC: OECD Publications and Information Center, 1994); Vedung, “Policy Instruments: Typologies and Theories”; Scott J. Callan ve Janet M. Thomas, *Environmental Economics & Management: Theory,*

tablo 1’de de görüldüğü üzere AB’de kullanılan çevre politikası araçlarını piyasa temelli araçlar ve piyasa temelli olmayan araçlar şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutmuştur.³¹ AB’de uygulanan piyasa temelli araçlar; vergiler, emisyon ticaret sistemleri, istenmeyen teşviklerin kaldırılması, yükümlülük araçları ve depozito geri ödeme sistemlerinden oluşmaktadır. AB’de uygulanan piyasa temelli olmayan araçlar ise komuta-kontrol araçları, bağımsız raporlama yükümlülükleri, aktif teknoloji destek politikaları, finansal önlemler (sübvansiyonlar), bilgi ve gönüllü yaklaşımlar, ürün belgelendirme ve etiketlemedir.

Tablo 1: Avrupa Birliği’nde Kullanılan Çevre Politikası Araçları

PİYASA TEMELLİ ARAÇLAR	
VERGİLER	<ul style="list-style-type: none"> AB’de çevresel vergilerin üç farklı şekilde uygulanmaktadır. Birincisi; kirliliğin kaynağının doğrudan vergilendirilmesi (karbon vergisi), ikincisi; bir ürün sürecinin girdi ve çıktıları üzerinden alınan vergiler, üçüncüsü ise iklim dostu ürün ve faaliyetler için finansal destek mekanizmalarıdır.
EMİSYON TİCARET SİSTEMLERİ	<ul style="list-style-type: none"> İki farklı emisyon ticaret sistemi vardır. <i>Emisyon üst sınırı ve ticareti sisteminde</i> her kirleticinin belirli bir seviyede çevreyi kirlileme sınırı vardır. Merkezi bir otorite bu sınırı belirler. <i>Anahat ve kredi sisteminde</i> emisyonlarda sabit bir sınır olmayıp emisyonlarını diğer kirleticilerden daha fazla azaltan kirleticiler, kredi elde ederler ve tabi oldukları düzenlemelere uymak zorunda olan diğer kişilere kirlileme haklarını satabilirler.
İSTENMEYEN TEŞVİKLERİN KALDIRILMASI	<ul style="list-style-type: none"> Gelişmiş ülkeler fosil yakıtların üretimi ve çıkarılmasını (üreticilere yapılan ödemeler yoluyla) sübvansiyonla desteklemekteyken, geçiş dönemindeki birçok gelişmekte olan ülke, fiyatları yapay olarak düşük tutarak fosil yakıtların tüketimini desteklemektedir. Örnekler arasında kömür üretimi sübvansiyonlarının kaldırılması yer almaktadır. Ayrıca çevreye zarar veren diğer faaliyetleri destekleyen veya ödüllendiren teşviklerin de uygulamadan kaldırılmasını gerektirmektedir.
YÜKÜMLÜLÜK ARAÇLARI	<ul style="list-style-type: none"> Yükümlülük araçları ilgili tarafların dış maliyetleri içselleştirmesini sağlamaktadır. Potansiyel olarak çevreye zararlı faaliyetleri tamamen durdurmamakta, aksine çevresel olarak ortaya çıkan eylemleri azaltmaktadır.
DEPOZİTO GERİ ÖDEME SİSTEMLERİ	<ul style="list-style-type: none"> Bir ürünün uygun şekilde elden çıkarılması veya geri dönüştürülmesi gibi olumlu eylemler için iade edilen olası kirlilik zararları adına ödeme yapmak üzere önceden bir ücret talep eden sistemdir.

Policy, and Applications, 6. Edition (Mason, Ohio: South-Western, Cengage Learning, 2013).

³¹ Benjamin Görlach, “What Constitutes an Optimal Climate Policy Mix? Defining the Concept of Optimality, Including Political and Legal Framework Conditions” (Berlin: Ecologic Institute, 2013), [https://cecilia2050.eu/system/files/Görlach_\(2013\)_What_constitutes_an_optimal_policy_mix_0.pdf](https://cecilia2050.eu/system/files/Görlach_(2013)_What_constitutes_an_optimal_policy_mix_0.pdf).

PİYASA TEMELLİ OLMAYAN ARAÇLAR	
KOMUTA-KONTROL ARAÇLARI	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Çerçeve standartları</i>, performans yorumlaması gerektiren niteliksel ihtiyaçlardır. Örnekler arasında BATNEEC (aşırı maliyet gerektirmeyen mevcut en uygun teknoloji) ve ALARP (makul derecede uygulanabilir olduğu kadar düşük) bulunmaktadır. • <i>Performans standartları</i>, ilgili teknolojileri zorunlu kılmaksızın ilgili taraflar için özel çevresel hedefler koymaktadır. Örnekler arasında filo ortalama CO2 araç verimliliği, toplam malzeme gereksinim hedefleri (TMR) ve çıktı birimi başına emisyon miktarının sınırlandırılması bulunmaktadır. • <i>Teknoloji standartları</i> yayıcılara belirli azaltma teknolojileri uygulamaktadır. Bu standartlar pek çok emisyon azaltma teknolojisi üretim sürecinde kolaylıkla uygulanabilir. • <i>Bazı ürünlerin veya uygulamaların yasaklanması veya kontrol altına alınması</i>: Bu, “belirli ürün veya uygulamaların yasaklanması” veya “belirli ürünleri içeren işlemler için özel izin ve kontrol sertifikaları alma yükümlülükleri” anlamına gelir. • <i>Bina kodları ve standartları</i>, binaların yapımında çevresel hedefler ortaya koymaktadır. Performans standartlarına benzetmekle birlikte inşaat sektörüne odaklanmıştır. • <i>Arazi kullanım planlaması ve imar</i>, planlanan alanda kullanılacak teknolojiyi seçmeden arazinin nasıl kullanıldığı konusunda özel çevresel hedefler koymaktadır.
BAĞIMSIZ RAPORLAMA YÜKÜMLÜLÜKLERİ	<ul style="list-style-type: none"> • Genellikle gelecekteki bir düzenlemeye atılan ilk adım olan bağımsız raporlama, yönetimdeki bilgi seviyesini artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca bir emisyon envanterinin oluşturulması da bir raporlama yükümlülüğüdür. Raporlama yükümlülükleri genellikle standartlar veya ETS gibi diğer araçların bir parçasıdır.
AKTİF TEKNOLOJİ DESTEK POLİTİKALARI	<ul style="list-style-type: none"> • Aktif teknoloji destek politikaları, teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için oluşturulmuştur. Örnekler arasında çevreyle ilgili Ar-Ge yatırımları, özel Ar-Ge için kamu fonları, yeşil kamu alımları, yeşil sertifikalar ve besleme tarifeleri yer almaktadır.
FİNANSAL ÖNLEMLER (SÜBVANSİYONLAR)	<ul style="list-style-type: none"> • Kirliliği azaltma veya gelecekte azaltma planları için finansal yardım sağlayan bir ödeme veya vergi imtiyazıdır.
BİLGİ VE GÖNÜLLÜ YAKLAŞIMLAR	<ul style="list-style-type: none"> • Bilgi ve gönüllü yaklaşımlar, ürünlerin ve uygulamaların çevresel etkileri hakkında tüketici bilincini geliştiren araçları kullanır ve daha az zarar veren alternatifler hakkında bilgi vermektedir. Tüketicilerin daha bilinçli karar vermesini amaçlayan bu aracın örnekleri arasında Kirlenici Salınım ve Transfer Kayıtları yer almaktadır.
ÜRÜN SERTİFİKASYONU VE ETİKETLEME	<ul style="list-style-type: none"> • Ürün sertifikasyonu ve etiketleme, belirli standartlara uygunluğun doğrulandığını belirten bir etiket veya sembol kullanımı anlamına gelmektedir. Örnekler arasında ABD Yeşil Bina Konseyi'nin LEED sertifikası bulunmaktadır.

Kaynak: Görlach, “What Constitutes an Optimal Climate Policy Mix? Defining the Concept of Optimality, Including Political and Legal Framework Conditions” ve Callan ve Thomas, *Environmental Economics & Management: Theory, Policy, and Applications*.’den faydalanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Piyasa temelli araçlar içerisinde özellikle çevre vergileri³² ve emisyon ticaret sistemleri ön plana çıkmaktadır. 1970’lerde ve 1980’lerde çevrenin korunması için çevresel bir vergi alınması fikri AB’nin gündeminde olmamıştır. Bu dönemde bazı üye devletler (Danimarka, Hollanda gibi) çevresel vergilere sahip olsalar da vergilerin bir çevre politikası aracı olarak kullanılabilmesi fikri yeterli desteği görememiştir. 1980’lerin sonlarına doğru Çevre Genel Müdürlüğü³³ yetkilileri AB çapında bir karbondioksit/enerji vergisi fikrini ortaya atmıştır. Küresel ısınmanın ciddi boyutlara ulaşması ile birlikte çevreye duyarlı devletler (İsveç vb.) çevresel vergileri kabul etmeye başlamıştır.³⁴ AB’nin 2011 yılında yürürlüğe giren 691 numaralı yönetmeliğin 2. maddesinin 2. fıkrasında çevre vergisi şu şekilde tanımlanmıştır:³⁵ “*vergi matrahı, çevre üzerinde kanıtlanmış, belirli bir olumsuz etkiye sahip olan ve ESA 95’de vergi olarak tanımlanan bir şeyin fiziksel bir birimi (veya fiziksel biriminin vekili) olan vergidir.*” Tanım çevre üzerinde olumsuz etkiye sahip olan ürünlerin fiyatları ve faaliyetlerin maliyeti üzerindeki etki bakımından belirli bir verginin sonucuna vurgu yapmaktadır. Bir verginin çevresel etkisi, esas olarak, ilgili fiyat esneklikleri ile birlikte, ürünlerin nispi fiyatları ve faaliyetlerin seviyesi üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, tanım vergi matrahına da vurgu yapmaktadır. Bir çevre vergisi, çevre üzerinde belirli bir olumsuz etkiye sahip olan vergi matrahı üzerindeki vergidir. Vergi matrahı, uluslararası karşılaştırmalar amacıyla çevresel vergileri tanımlamanın tek objektif temeli olarak görülmüştür.³⁶

Çevre politikası araçları içerisinde çevre vergileri, ücret ve harçlar AB’deki önemli çevre politikası araçlarıdır. Bu araçlar bazı ülkelerde

³² Çevre vergileri enerji vergileri (karbondioksit vergileri), taşımacılık vergileri, kirlilik vergileri ve doğal kaynak vergileri olmak üzere dört kategoriye ayrılmaktadır.

³³ Çevre Genel Müdürlüğü (Directorate-General for Environment, DG ENV) AB çevre politikasından sorumlu olan Avrupa Komisyonu Genel Müdürlüğü’dür.

³⁴ Anthony R. Zito, Andrew J. Jordan, ve Rüdiger Wurzel, “Escaping the Regulatory State? Issues of Policy Instruments in the EU Environmental Policy Context”, içinde *6th ECPR Annual Conference* (Reykavik, Iceland, 2011), 9, <https://ecpr.eu/filestore/paperproposal/89b73b71-d161-40b5-a768-37545e6e2609.pdf>.

³⁵ Council of the European Union European Parliament, “Regulation (EU) No 691/2011 of the European Parliament and of the Council” (2011), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:192:0001:0016:EN:PDF>.

³⁶ European Commission [EC], “Environmental Taxes A Statistical Guide”, 9-10.

(İngiltere, Belçika, İtalya, Danimarka) toplam politika araçlarının %30-50'sini oluşturuyorken; bazı ülkelerde de (Almanya, Fransa, Norveç) %60-80'ini oluşturmaktadır. İspanya ve Lihtenştayn'da ise bu araçlar toplam çevre politikası araçlarının tamamını temsil etmektedir.³⁷

Emisyon ticaret sistemleri (ETS) AB'de 2003/87/EC sayılı yönerge ile şekillenmiş olup 2005 yılında uygulamaya koyulmuştur.³⁸ Emisyon üst sınırı ve ticareti prensibi ile çalışan program 28 AB üyesi ülkeden elde edilen toplam sera gazı emisyonunun yaklaşık %45'ini kapsamaktadır ve 2020 yılına kadar doğrudan emisyonların 2005 yılı seviyesi olan %21'in altına düşürmeyi hedeflemektedir. Özellikle, güç ve ısı üretiminden kaynaklanan karbondioksit emisyonlarını, petrol rafinerileri ve demir, çelik, alüminyum ve diğer metallerin üreticileri, çimento, kireç, cam, seramik, kâğıt hamuru, kâğıt, karton, asitler ve dökme organik kimyasallar dâhil olmak üzere enerji yoğun sektörler ve ticari havacılığı kapsamaktadır.³⁹ Diğer piyasa temelli araçlar ise istenmeyen teşviklerin kaldırılması, yükümlülük araçları ve depozito geri ödeme sistemleri olup bu araçlara dair açıklamalar Tablo 1'de sunulmuştur.

Piyasa temelli olmayan araçlar içerisinde özellikle komuta-kontrol araçları (düzenleyici araçlar) dikkat çekmektedir. AB'deki ilk çevre politikaları 1970'lerde ortaya çıkan geleneksel komuta-kontrol araçlarına dayanmaktadır.⁴⁰ Komuta-kontrol araçları çevre kirliliğine yol açan faaliyetler üzerindeki çevresel kısıtları, ödevleri ve yasakları kapsamaktadır.⁴¹ Piyasa temelli araçlara göre daha kuralcı olan bu araçlar aracılığıyla çevre kirliliğine yol açan kişi ve kurumların davranışları yasal düzenlemeler ile kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Düzenlemeler ile çevre kirliliğinin kontrol altına alınmasına yönelik standartlar geliştirilmektedir. Ayrıca standartlar ile birlikte bazı ürün ve uygulamalara yönelik yasaklar da getirilebilmektedir. Komuta-kontrol araçlarının dışında

³⁷ Vera Danilina ve Federico Trionfetti, "Green Public Procurement v.s. Environmental Taxation: Implications for the EU-MENA Environmental Policy", 2019, 1, https://planbleu.org/sites/default/files/publications/femise_medbrief_16.pdf.

³⁸ Council of the European Union European Parliament, "Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council" (2003), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0087&from=EN>.

³⁹ European Environment Agency [EEA], "Environmental Taxation and EU Environmental Policies" (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016), 10.

⁴⁰ Sophie Schmitt ve Kai Schulze, "Choosing Environmental Policy Instruments: An Assessment of the 'Environmental Dimension' of EU Energy Policy", *European Integration Online Papers* 15, sayı 1 (2011): 4.

⁴¹ Veli Kargı ve Cihan Yüksel, "Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri", *Maliye Dergisi* 159, sayı Temmuz-Aralık (2010): 197.

piyasa temelli olmayan diğer araçlar Tablo 1’de de görüldüğü üzere bağımsız raporlama yükümlülükleri, aktif teknoloji destek politikaları, finansal önlemler (sübvansiyonlar), bilgi ve gönüllü yaklaşımlar ile ürün sertifikasyonu ve etiketleme araçlarıdır. Söz konusu araçlara dair açıklamalar tablo 1’de verilmiştir.

II. Avrupa Birliği’nde Yeşil Kamu Alımları

AB’de her yıl 250.000’den fazla kamu kurumunun ürün, hizmet ve iş alımı için harcadığı para, GSYH’nin yaklaşık %14’üne tekabül etmektedir. Dolayısıyla AB’de kamu kurumları enerji, ulaştırma, atık yönetimi, sosyal koruma, sağlık ve eğitim hizmetlerinin vatandaşlara sunulmasında temel alıcı konumdadırlar.⁴² AB’de kamu kurumları çevre dostu ürün, hizmet ve iş alımlarına yönelerek sürdürülebilir üretim ve tüketimin sağlanmasına destek olmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda AB son yıllarda önemli girişimlerde bulunmaktadır. Bu kısımda yeşil kamu alımlarının kavramsal, hukuksal ve tarihsel gelişimi, faydaları ve önündeki engeller ile AB’de geliştirilen yeşil kamu alım ölçütleri ve uygulama alanları ele alınmaktadır.

A. Yeşil Kamu Alımları: Kavramsal, Hukuksal ve Tarihsel Arkaplan

Yeşil kamu alımları, sınıflandırılması oldukça zor olan bir çevre politikası aracıdır.⁴³ Geleneksel bir politika aracı olmayıp gönüllü bir araç olan yeşil kamu alımlarının kapsamını belirleme yetkisine kamu kurumları sahiptir.⁴⁴ Kamu kurumları amaçları doğrultusunda piyasada birer müşteri veya tüketici olarak faaliyet göstermektedirler.⁴⁵ Yeşil kamu alımları kamuoyu bilinçlendirme kampanyaları, ekolojik etiketleme şemaları, ekolojik açıdan verimli ürün standartları ve geri dönüşüm faaliyetleri gibi çeşitli çevre politikası araçlarına benzer şekilde çevre dostu mal, hizmet ve iş

⁴² European Commission [EC], “Public Procurement”, Erişim Tarihi: Aralık 24, 2019, https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement_en.

⁴³ Jason J. Czarnetzki, “Green Public Procurement, Legal Instruments for Promoting Environmental Interests in the United States and European Union” (Uppsala University, 2019), 35.

⁴⁴ Shane Donatello vd., “Revision of the EU Green Public Procurement Criteria for Road Lighting and Traffic Signals” (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019), 2.

⁴⁵ Czarnetzki, “Green Public Procurement, Legal Instruments for Promoting Environmental Interests in the United States and European Union”, 33.

üretimi, tanıtımı ve öncelikli tüketilmesidir.⁴⁶ Çevre dostu mal, hizmet ve iş alımları hem merkezi hem de yerel idareler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Avrupa Komisyonu ilk kez 2008 yılında “*Daha İyi Bir Çevre İçin Kamu Alımları*” başlıklı tebliğde yeşil kamu alımlarının tanımını yapmıştır. Yeşil kamu alımları “*aynı temel işleve sahip mal, hizmet ve yapım işleri arasında, yaşam döngüsü boyunca benzerlerine kıyasla daha az çevresel etkisi olan mal, hizmet ve yapım işlerinin kamu idareleri tarafından satın alınma süreci*” olarak tanımlanmaktadır.⁴⁷ Bu süreç hem kamu hem de özel sektörün çevre dostu ürün ve teknolojiler geliştirmesini teşvik eden etkili bir çevre düzenleme aracıdır.

AB, yeşil kamu alımlarını geliştirerek kamu kurumlarına ihtiyaç duydukları mal, hizmet ve işlerin zararlı çevresel etkileri azaltacak şekilde tedarik edilmesi ve yürütülmesine yardımcı olmaktadır.⁴⁸ Üye devletler, antlaşma ve devlet yardımı kurallarına uygun olarak, enerji ve çevresel performans sergileyen ürünlerin geliştirilmesi ve alımlarının desteklenmesi amacıyla satın alma uygulamalarını çevre dostu hale getirmek için teşvikler sunmaktadır. Bununla birlikte, bu ürünlerin teşviklerden veya kamu alımlarından yararlanmak için karşılamaları gereken ölçütler bir ülkeden diğerine farklılık gösterebilmektedir.⁴⁹

Yeşil kamu alımları ekonomik, sosyal ve çevresel sorumluluk olmak üzere üç temel unsuru bünyesinde barındıran ve daha geniş bir kavram olan sürdürülebilir kamu alımlarının temel öğelerinden birisidir.⁵⁰ Satın alma gücünün çevreye daha az zararlı olan mal ve hizmetlerin seçiminde kullanılmasının, sürdürülebilir tüketim ve üretime önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.⁵¹ Sürdürülebilir üretim ve tüketim faaliyetleri doğrultusunda yeşil kamu alımları, AB'nin kaynak verimli bir ekonomi olma

⁴⁶ Lewis Akenji, “Consumer Scapegoatism and Limits to Green Consumerism”, *Journal of Cleaner Production* 63 (2014): 13.

⁴⁷ European Commission [EC], “Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions On The Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan”, *COM (2008) 397 Final*, sayı Brussels (2008), 4.

⁴⁸ Donatello vd., “Revision of the EU Green Public Procurement Criteria for Road Lighting and Traffic Signals”, 2.

⁴⁹ European Commission [EC], “Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions On The Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan”, 2.

⁵⁰ Czarnetzki, “Green Public Procurement, Legal Instruments for Promoting Environmental Interests in the United States and European Union”, 34.

⁵¹ European Commission [EC], “What is GPP”, Erişim Tarihi: Aralık 12, 2019, https://ec.europa.eu/environment/gpp/what_en.htm.

yolundaki çabaları açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir. Yeşil kamu alımları sürdürülebilir mal ve hizmetlere yönelik talebin artırılmasına yardımcı olmakta ve piyasayı canlandırmaktadır.

Yeşil kamu alımları, 1992 yılında Rio de Janeiro'daki Uluslararası Çevre ve Kalkınma Konferansı ile gündeme gelmiştir. 1992 yılından günümüze kadar sürdürülebilir tüketim ve üretimin desteklenmesinde önemi giderek artmış ve hem bir politika aracı hem de teknik bir araç olarak kamu kurumları arasındaki etkinliği artmıştır.⁵² Rio de Janeiro'daki zirve sonrası ortaya çıkan temel belgelerden birisi Gündem 21'dir. Bu belgeye göre tüketimde önemli bir paya sahip olan hükümetler satın alma politikalarını gözden geçirmeli ve kamu alım politikalarının çevresel içeriğini, uluslararası ticaret ilkelerine zarar gelmeyecek şekilde iyileştirmelidir.⁵³

Bir politika aracı olarak yeşil kamu alımlarının potansiyeli gittikçe daha fazla kabul görmekte ve son yıllarda ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde siyasi taahhütler artmaktadır.⁵⁴ 2002 yılında OECD, yeşil kamu alımları hakkında bir tavsiye kararı yayımlamıştır. Alınan tavsiye kararında üye devletlerin ürün ve hizmetlerin alımlarında, çevresel performansını iyileştirmek amacıyla, çevresel kaygıları dikkate almaları gerektiği ve bunun da ürün ve hizmetlerin çevresel performansında sürekli iyileşmeyi teşvik edeceği belirtilmektedir. Ayrıca üye devletlerin kamu alımlarında dikkat etmesi gereken hususlar ayrıntılı olarak belirtilmiştir.⁵⁵ 2002 yılında Johannesburg'da Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde, çevre dostu mal ve hizmetlerin geliştirilmesinde kamu alım politikalarının öneminden bahsedilmiştir.⁵⁶

⁵² Testa vd., "What Factors Influence the Uptake of GPP (Green Public Procurement) Practices? New Evidence from an Italian Survey", 88.

⁵³ United Nations [UN], "Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development, Rio Declaration on Environment and Development, Statement of Forest Principles: The Final Text of Agreements Negotiated by Governments at the United Nations Conference on Environment and Development", içinde *Agenda 21: programme of action for sustainable development; Rio Declaration on Environment and Development; Statement of Forest Principles: the final text of agreements negotiated by governments at the United Nations Conference on Environment and Development* (Rio de Janeiro, Brazil, 1992).

⁵⁴ European Commission [EC], "Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions On The Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan", 2.

⁵⁵ 2019 yılında OECD, tavsiye kararını revize etmiştir. Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], "Recommendation of the Council on OECD Legal Instruments Improving the Environmental Performance of Public Procurement" (OECD Publications, 2002), <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/46/46.en.pdf>.

⁵⁶ World Summit on Sustainable Development [WSSD], *Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development* (New York: United Nations, 2002).

AB'de yeşil kamu alımları ilk kez 2003 yılında Entegre Ürün Politikası Komisyonunda vurgulanmıştır. Komisyon'da üye devletlerin 2006 yılının sonuna kadar yeşil kamu alımları konusunda ulusal eylem planlarını benimsemeleri önerilmiştir.⁵⁷ 2003 yılından itibaren yeşil kamu alımlarının sürdürülebilir kalkınmadaki önemini kavrayan AB, tüm stratejik belgelerinde yeşil kamu alımlarına yer vermeye başlamıştır.

2004 yılında ekolojik inovasyonu teşvik etmek için piyasa koşullarının iyileştirilmesinde yeşil kamu alımlarının rolü ve önemine dikkat çeken Çevresel Teknolojiler Eylem Planı yürürlüğe konulmuştur. Eylem planında kamu alımlarında çevresel teknolojilerin geliştirilmesinin desteklenebileceği belirtilmiştir.⁵⁸ Ayrıca söz konusu Çevresel Teknolojiler Eylem Planında Avrupalı tüketicilerin çevre ve sağlık konularında daha bilinçli hale geldiği ve daha çevreci ürünler için artan tüketici talebinin, yüksek çevre standartlarına katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Bu durum tüketim mallarında çevresel teknolojilerin geliştirilmesi ve uygulanmasında rekabet avantajı sağlamaktadır.⁵⁹ 2004 yılında ayrıca Avrupa Komisyonu tarafından “Yeşil Alım!” adı altında kamu kurumlarına ve sözleşme taraflarına yeşil kamu alımları hakkında bilgi vermeyi amaçlayan bir rehber yayımlanmıştır.⁶⁰

26 Şubat 2014 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi ve Avrupa Parlamentosu, kamu alım prosedürlerini basitleştirmeyi ve daha esnek hale getirmeyi amaçlayan iki direktif kabul etmiştir. AB üye ülkeleri Nisan 2016'ya kadar yeni kuralları ulusal hukuk sistemlerine entegre etmek zorunda kalmışlardır.⁶¹ ⁶² Geleneksel Kamu Sektörü Direktifi (2004/18/EC Direktifi) ve Kamu Hizmeti Direktifi (2004/17/EC Direktifi) yürürlükten kaldırılmış ve yerlerini kamu alımlarına ilişkin 2014/24/EU sayılı Direktif ve su, enerji, ulaşım ve posta hizmetleri sektörlerinde faaliyet gösteren kuruluşların alımlarına ilişkin 2014/25/EU sayılı Direktif almıştır. Günümüzde yeşil kamu alımları alanındaki yasal çerçeveyi belirleyen temel mevzuat söz konusu iki direktiftir.

⁵⁷ European Commission [EC], *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament “Integrated Product Policy Building on Environmental Life-Cycle Thinking”*, COM(2003) 302 (European Commission, 2003).

⁵⁸ European Commission [EC], “Communication from the Commission to the European Parliament, ‘Stimulating Technologies for Sustainable Development: An Environmental Technologies Action Plan for the European Union’”, COM (2004) 38 Final, sayı Brussels (2004), 19.

⁵⁹ European Commission [EC], 5.

⁶⁰ Rehber 2011 ve 2016 yıllarında güncellenmiştir.

⁶¹ E-ihaleler için son tarih Ekim 2018'dir.

⁶² European Commission [EC], “EU Public Procurement Directives”, Erişim Tarihi: Aralık 25, 2019, https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_public_directives_en.htm.

2006 yılında Yeni AB Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi, 2008 yılında Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim ve Sürdürülebilir Endüstri Politikası Eylem Planı ile “*Daha İyi Bir Çevre İçin Kamu Alımları*” tebliği ile birlikte AB’de yeşil kamu alımlarının hukuki çerçevesi oluşturulmuştur. AB Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim ve Sürdürülebilir Endüstri Politikası Eylem Planının temeli ürünlerin enerji ve çevresel performansını geliştirmek ve tüketiciler tarafından alımları teşvik etmede dinamik bir çerçeve oluşturmaya çalışması yatmaktadır. Bu çerçevenin temel yaklaşımı iç pazar genelinde iddialı standartların oluşturulması, ürünlerin teşvikler ve satın alımlar kullanılarak sistematik bir yaklaşımla geliştirilmesi, daha tutarlı ve basitleştirilmiş bir etiketleme mekanizmasıyla tüketicilerin bilgisinin artırılması, böylece de talebin bu politikayı desteklemesinin sağlanmasına dayanmaktadır.⁶³ Ürünlerin enerjisini ve çevresel performansını geliştirmek için uygulanan politikalardan öne çıkanlar Ecodesign (EuP) Direktifi, Enerji Etiketleme Direktifi, Energy Star Yönetmeliği, Ecolabel Yönetmeliği ve üye devletler, perakendeciler ve diğer ekonomik operatörler tarafından geliştirilen diğer programlar olarak sayılabilir. Uygulanan politikalar ve geliştirilen etiketleme programları tüketicilere ürünlerin enerji ve çevre performansı hakkında bilgi sağlamaktadır.⁶⁴

2010 yılında yayımlanan Avrupa 2020 Stratejisinde, yeşil kamu alımlarının yaygınlaştırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda yeşil kamu alımlarının teşvik edilmesi, çevre ve iklim dostu teknolojilerin geliştirilmesini sağlayacak ve akıllı büyümeye önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.⁶⁵ Avrupa 2020 Stratejisinde kamu alımları, kamu fonlarının etkin şekilde kullanılmasını sağlarken akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme sağlamak için kullanılacak piyasaya dayalı araçlardan biri olarak görülmektedir. Bu amaçla 2004/17/EC sayılı Direktif ve 2004/18/EC sayılı Direktif uyarınca kabul edilen kamu alım kurallarının kamu harcamalarının verimliliğini, özellikle küçük ve orta ölçekli tarafların kamu alımlarında katılımı artırıcı ve toplumsal hedeflerin daha iyi gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak şekilde revize edilmesi gerekliliği belirtilmiştir.⁶⁶ 2014 yılındaki

⁶³ European Commission [EC], “Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions On The Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan”, 2-3.

⁶⁴ European Commission [EC], 3.

⁶⁵ European Commission [EC], “Communication from the Commission, Europe2020, A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth”, COM (2010) 2020 Final, sayı Brussels (2010), 15.

⁶⁶ European Commission [EC], “Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on Public Procurement and Repealing Directive 2004/18/EC”, *Official Journal of the European Union* L 94/65 (2014), 2.

düzenlemelerle söz konusu direktiflerin kaldırıldığı ve yeni direktiflerin kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca 7. Çevre Eylem Programının 38. maddesine göre üye devletler kamu alımlarının en az %50'sinde çevre dostu alıma öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

B. Yeşil Kamu Alımlarının Faydaları

Yeşil kamu alımların doğal çevrenin korunması ve kaynakların tahribinin önlenmesi önemli bir araç haline gelmiştir. Kamu kurumları çevre dostu mal, hizmet ve işleri kullanarak vatandaşları paralarını çevresel faydası olan işlerde ve çevresel zararların azaltılmasında kullanmaktadırlar. Sürdürülebilir üretim ve tüketimi teşvik ederek vatandaşları çevrenin korunması ve çevre dostu mal ve hizmetlerin tercih edilmesi konusunda bilinçlendirmektedir. Ayrıca kamu kurumları bu yönüyle özel sektördeki kurum ve kuruluşlara örnek olmakta ve pozitif dışsallık sağlamaktadır. Yeşil kamu alımlarının temel faydası çevrenin ve doğal kaynakların korunması ile sınırlı olmayıp aynı zamanda Tablo 2'de de görüldüğü üzere sosyal, ekonomik ve politik pek çok faydası da bulunmaktadır.

Tablo 2: Yeşil Kamu Alımlarının Faydaları

Çevresel Faydalar	Yeşil kamu alımları kamu yetkililerinin çevresel hedeflere ulaşmasına imkân tanımaktadır.
	Özel sektöre örnek teşkil etmektedir.
	Çevresel sorunlar konusunda farkındalık oluşturmaktadır.
Ekonomik Faydalar	Yaşam döngüsü maliyetleri düşünüldüğünde para ve kaynak tasarrufu sağlamaktadır.
	Sektöre yenilikler getirmek için teşvikler sağlamaktadır.
	Çevre teknolojilerinin gelişmesini sağlayarak rekabeti tetiklemekte ve fiyatları düşürmektedirler.
Politik Faydalar	Kamu sektörünün sürdürülebilir üretim-tüketime ve çevrenin korunmasına olan bağlılığını göstermenin etkili bir yoludur.
Sosyal Faydalar	Yaşam kalitesini artırmaktadır. Ürün ve hizmetler için yüksek çevresel performans standartlarının oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.

Kaynak: European Commission [EC], "Benefits of GPP", Erişim Tarihi: Aralık 14, 2019, https://ec.europa.eu/environment/gpp/benefits_en.htm.

Yeşil kamu alımları çevrenin korunması ve doğal kaynakların tahribinin önlenme gibi çevresel faydaların yanında tasarruf, inovatif teşvikler ve rekabetin teşvik edilmesi gibi ekonomik faydaları da bünyesinde taşımaktadır. Kamu alımları AB gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYH) yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır. Kamu kurumlarının mal, hizmet ve iş

alımlarında çevre dostu ölçütlere uygun alım gerçekleştirmesinin teşvik edilmesi, piyasaların daha çevre dostu ürün ve hizmetler üretip satmasını sağlamanın önemli bir yoludur.⁶⁷ Yeşil kamu alımları, çevre dostu ürün ve hizmetlerin gelişimini teşvik edecek endüstrinin oluşturulması için gereken motivasyonu sağlayabilir.⁶⁸ Bir başka ifadeyle yeni ürün pazarlarının ve çevresel açıdan sürdürülebilir hizmetlerin gelişimini teşvik eder. Kamu kurumları, yeşil kamu alımlarını teşvik ederek ve kullanarak, sektöre yeşil teknolojiler ve ürünler geliştirmesini sağlayabilirler. Yeşil kamu alımları ekolojik ürün pazarını destekleyerek yeniliği artırırken, aynı zamanda kamu yönetiminin sürdürülebilirlik konusundaki girişimlerini de ortaya koymaktadır.⁶⁹

Tedarikçilerin bir ürünün tüm yaşam döngüsü faydaları/etkileri ve maliyetinin de muhasebeleştirilmesi yöntemini belirlemeleri yolunda yapılacak düzenlemeler yeşil kamu alımlarında önem taşımaktadır. Bu şekilde, ihale sürecinin yönlendirilmesinde, söz konusu hizmetin sağlanması bakım, elden çıkarma veya diğer yaşam döngüsü maliyetinde hesaba katılmasıyla, ilk maliyet daha yüksek olsa bile genel maliyet tasarrufu olabileceği kabul edilmektedir.⁷⁰ Başka bir ifadeyle yeşil kamu alımları, sadece satın alım fiyatını değil; sözleşmenin tüm yaşam boyu maliyetlerinin dikkate alındığı durumlarda kamu idareleri açısından tasarrufun sağlanabilmesine imkân tanımaktadır. Kamu kurumları sera gazı emisyonunun azaltılması ya da daha dögüsel bir ekonomiye kavuşulması gibi çevresel engellerle başa çıkmada daha donanımlı hale gelebilirler.⁷¹ Ayrıca yeşil kamu alımları, kamu kurumları sürdürülebilir üretim, tüketim ve çevrenin korunmasına olan bağlılığını göstermesini sağlamaktadır. Çünkü AB üyesi ülke vatandaşları çevrenin korunmasını AB'nin temel işlevlerinden birisi olarak görmektedirler.⁷²

⁶⁷ Andrea Renda vd., “The Uptake of Green Public Procurement in the EU27”, *CEPS* (Brussels, Belgium: European Commission, 2012), 1, https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/CEPS-CoE-GPP_MAIN_REPORT.pdf.

⁶⁸ Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], “Green Public Procurement”, Erişim Tarihi: Aralık 26, 2019, <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/green/>.

⁶⁹ Eider Alejandre, Andrea Traspaderne, ve Alberto Ortiz de Elgea, “Best Practice on Green or Sustainable Public Procurement and New Guidelines”, 2010, 8.

⁷⁰ Ali Hasanbeigi, Renilde Becqué, ve Cecilia Springer, *Curbing Carbon from Consumption: The Role of Green Public Procurement* (San Francisco CA: Global Efficiency Intelligence, 2019), 90.

⁷¹ Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], “Green Public Procurement”, 2019.

⁷² European Commission [EC], “Benefits of GPP”.

Yeşil kamu alımları gürültü kirliliği ve kötü koku kirliliği gibi sosyal yaşamı olumsuz etkileyen faktörlerin azaltılmasına vesile olmaktadır. Bu yönüyle yeşil kamu alımları, aynı zamanda çevre kirliliğinin azalmasına yol açarak vatandaşların yaşam kalitesini yükseltmektedir. Ayrıca yeşil kamu alımları, kamu yetkilileri ve nihayetinde vatandaşlar için daha iyi performans sunarak, ürün ve hizmetler için daha yüksek kalite standartlarının sağlanmasına yardımcı olabilir. Yeşil kamu alımlarının gereksinimlerini karşılamak için geliştirilen yeni ürün ve hizmetler de özel tüketiciler tarafından popüler hale gelebilir ve genel standartları iyileştirebilir.⁷³

Avrupa Komisyonu, yeşil kamu alımlarının AB genelinde yaygın olarak benimsenmesi durumunda potansiyel çevresel faydalarını değerlendirmek için bir araştırma projesine (RELIEF) ortak finansman sağlamıştır. Elde edilen veriler güncel olmasa da yeşil kamu alımlarının potansiyeli hakkında önemli bir göstergedir. Proje sonunda kamu kurumlarının elektrik tüketiminde çevre dostu uygulamalara yöneldiklerinde ve daha fazla enerji tasarrufu sağlayan bilgisayarlar kullandıklarında karbondioksit salınımlarının azaldığı ve su tasarrufu sağlayan tuvalet ve musluklar kullandıklarında ise su tüketiminin azaldığı tespit edilmiştir.⁷⁴ Bulgular, yeşil kamu alımlarının enerji ve doğal kaynakları korumada bir araç olarak kullanılabileceğini ve CO₂ emisyonlarını önemli ölçüde azaltabildiğini göstermiştir.

C. Yeşil Kamu Alımlarının Önündeki Engeller

Uygulamada yeşil kamu alımlarının başta çevrenin ve doğal kaynakların korunması olmak üzere pek çok fayda ve avantajının yanında kamu kurumları çeşitli engeller ve dezavantajlarla karşılaşmaktadır. 2008 yılında AB'ye üye 14 devlet yeşil kamu alımlarının önündeki engellerle mücadele edebilmek için ulusal eylem planlarını uygulamaya koymuştur. Yeşil kamu alımlarının potansiyelinin tam olarak kullanılmadığı AB kararlarında da belirtilmekte olup 2008 yılında yayımlanan "*Daha İyi Bir Çevre İçin Kamu Alımları*" başlıklı tebliğde yeşil kamu alımlarının önündeki engeller altı maddede sıralanmıştır. Bu hususlar:⁷⁵

⁷³ European Commission [EC].

⁷⁴ The International Council for Local Environmental Initiatives [ICLEI], *Eco-Procurement, The Path to a Greener Marketplace* (Freiburg, Germany: ICLEI European Secretariat, 2002), http://dev.iclei-europe.org/fileadmin/templates/iclei-europe/lib/projects/tools/push_project_file.php?uid=SF2k4KVh.

⁷⁵ European Commission [EC], "Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee

- Ürün ve hizmetler için sınırlı çevresel ölçütlerin var olması ve bunların mevcut olduğu yerlerde, veri tabanları gibi bunları yayımlamak için genellikle gerekli mekanizmaların var olmaması,
- Ürünlerin yaşam döngüsü maliyetleri ve çevre dostu ürün ve hizmetlerin göreceli maliyetleri hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması,
- Çevre dostu ürün ve hizmetlerin faydaları konusunda yeterli farkındalığın olmaması,
- İhale belgelerine çevresel ölçütleri dâhil etmek için yasal olanakların belirsizliği,
- Yeşil kamu alımlarını uygulamak ve teşvik etmek için gerekli siyasi desteğin ve kaynağın olmaması (özellikle eğitim gereklidir),
- Bölgeler ve yerel idareler arasında koordineli bir uygulama ve bilgi alışverişinin olmaması.

Uluslararası Sürdürülebilirlik İçin Yerel Yönetimler Ağı (ICLEI), Avrupa Komisyonunun ortaya koyduğu engellere ek olarak yeşil kamu alımları konusunda üye devletler arasında ortak bir yasal çerçevenin olmadığını, söz konusu uygulamaların benimsenmesinin maliyetlerin artmasına sebep olacağına dair kaygılar olduğunu ve ortak bir izleme mekanizmasının bulunmadığını ortaya koymuştur.⁷⁶ OECD de yeşil kamu alımlarının önündeki engeller hakkında çalışmalar yürütmektedir. 2011 yılında OECD ülkelerinde yeşil ürün veya hizmet satın almanın önündeki başlıca engeller OECD tarafından şu şekilde belirlenmiştir:⁷⁷

- Yeşil ürünlerin daha pahalıya mal olduğu korkusu (%79),
- Yeşil politikaların işe yarayıp yaramadığını izleyen mekanizmaların eksikliği (%45),
- Yeşil projelerin uygulanması için teşviklerin olmaması (%42),
- Yeterli tedarikçi eksikliği (%36).

of the Regions, Public Procurement for a Better Environment”, *COM (2008) 400*, sayı 2 (Brussels) (2008), 4.

⁷⁶ Alexandre, Traspaderne, ve Elgea, “Best Practice on Green or Sustainable Public Procurement and New Guidelines,” 8.

⁷⁷ Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], “Green Public Procurement”, Erişim Tarihi: Aralık 26, 2019, <http://www.oecd.org/fr/gouvernance/green-procurement.htm>.

D. Yeşil Kamu Alım Ölçütleri ve Uygulama Alanları

Yeşil kamu alımlarının etkinliği açısından kamu alım süreçlerine ürün ve hizmetler için açık ve doğrulanabilir çevresel ölçütlerin dâhil edilmesi gerekmektedir. Avrupa Komisyonu ve bazı Avrupa ülkeleri, ulusal yeşil kamu alımları ölçütlerini geliştirdiği görülmektedir.⁷⁸ 2008 yılından itibaren kamu kurumlarının çevre dostu mal, hizmet ve yapım işleri belirlemelerinde ve alımlarında yardımcı olmak için 20'den fazla ürün ve hizmet için ortak yeşil kamu alım ölçütü geliştirilmiştir. Yeşil kamu alımlarının uygulanacağı sektörler çevresel iyileştirmenin kapsamı, kamu harcamaları, tedarikçiler üzerinde potansiyel etki, özel veya kurumsal tüketicilere örnek olma potansiyeli, siyasal duyarlılık, ilgili ve kullanımı kolay ölçütlerin varlığı, pazar mevcudiyeti ve ekonomik verimlilik gibi pek çok ölçüt göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Ölçütler belirli aralıklarla gözden geçirilmekte ve güncellenmektedir.⁷⁹

Yeşil kamu alım ölçütleri, kamu satın alım süreçlerinin bir parçası olup 2014/24 / EU sayılı Kamu İhale Direktifi tarafından belirlenen standart ve kurallara uygun olmalıdır. Bu nedenle ölçütler, rehber niteliğindeki ilkelere uymalıdır. Bu ilkeler: mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı ve kuruluş özgürlüğü; ayrımcılık yapmama ve eşit muamele; şeffaflık; orantılılık ve karşılıklı tanımadır. Ölçütler, doğrulanabilir olmalı ve seçim ölçütleri, teknik özellikler, ödül ölçütleri veya sözleşme performans maddeleri olarak formüle edilmektedir.⁸⁰

Kamu alım süreçlerinin bir parçası olan ölçütlerin her biri için temel ölçütler ve kapsamlı ölçütler olmak üzere iki ölçüt seti oluşturulmuştur. Bunlar;⁸¹

- Temel ölçütler, üye devletler arasında herhangi bir sözleşme makamı tarafından kullanılmaya uygun olan ve temel çevresel etkileri ele alan ölçütlerdir. Bu ölçütler, minimum ek doğrulama çabası veya maliyet artışlarıyla kullanılmak üzere tasarlanmıştır.
- Kapsamlı ölçütler ise, piyasadaki en iyi çevresel ürünleri satın almak isteyenler içindir. Bu ölçütler, aynı işleve sahip diğer ürünlere kıyasla ek bir doğrulama çabası veya maliyette hafif bir artış gerektirebilir.

⁷⁸ European Commission [EC], "Green Public Procurement", Environment, Erişim Tarihi: Ekim 16, 2019, https://ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm.

⁷⁹ European Commission [EC], "Background and Approach", Erişim Tarihi: Aralık 21, 2019, https://ec.europa.eu/environment/gpp/gpp_criteria_en.htm.

⁸⁰ Donatello vd., "Revision of the EU Green Public Procurement Criteria for Road Lighting and Traffic Signals," 2.

⁸¹ European Commission [EC], "Background and Approach".

Söz konusu ölçütler, her bir sektör için ayrı ayrı tasarlanmıştır. Ölçütlerin uygulandığı 19 sektör bulunmaktadır. Bu sektörler tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: AB Yeşil Kamu Alım Ölçütü Belirlenen Sektörler ve Alanlar

• Temizlik Ürün Ve Hizmetleri	• Bilgisayar Ve Monitörler
• Kopyalama Ve Grafik Kâğıdı	• Sağlık Sektöründe Kullanılan Elektrikli Ve Elektronik Aletler
• Elektrik	• Yiyecek Dağıtım Hizmetleri Ve Otomatlar
• Mobilya	• Kamusal Alan Bakımı
• Görüntüleme Ekipmanı	• Ofis Binası Tasarımı, İnşaat Ve Yönetimi
• Boyalar, Cilalar Ve Yol İşaretleri	• Yol Tasarımı, İnşaat Ve Bakım
• Sıhhi Tesisat Armatürleri	• Yol Aydınlatması Ve Trafik İşaretleri
• Tekstil	• Tuvaletler Ve Pisuarlar
• Karayolu Taşımacılığı	• Atık Su Altyapısı
• Su Bazlı Isıtıcılar	

Kaynak: European Commission [EC], “EU GPP Criteria”, Erişim Tarihi: Aralık 25, 2019, https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm.

Yeşil kamu alım ölçütlerinin uygulanmasının, tüm yasal gerekliliklere uygun olmasına rağmen gizli ayrımcılık için bir araç olarak kullanılabileceğine inanan görüşler de bulunmaktadır. Bu çerçevede 2014/24/EU ve 2014/25/EU direktiflerinin doğru ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak ve (kasıtlı veya kasıtsız) kötüye kullanılmaları önlemek için büyük özen gösterilmesinin gerektiği belirtilmektedir.⁸²

⁸² Stefan Martinić ve Ana Kozina, “‘Europe 2020’ and the EU Public Procurement and State Aid Rules: Good Intentions That Pave a Road to Hell?”, *Croatian Yearbook of European Law and Policy* 12, sayı 1 (2016): 219, 249.

III. Avrupa Birliği'nde Çevre Politikası Aracı Olarak Yeşil Kamu Alımları

Politikalar, çevresel koşulların belirlenmesinde ve geliştirilmesinde önemli bir role sahiptir.⁸³ Bu önemine binaen AB çevre politikalarını geliştirmek adına son yıllarda önemli girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimlerden birisi de yeşil kamu alımlarıdır. Son yıllarda yeşil kamu alımlarının bir çevre politikası aracı olarak önemi gittikçe artmaktadır ve AB düzeyinde ciddi bir siyasi destek görmektedir. Yeşil kamu alımlarını diğer çevre politikası araçları ile karşılaştırmak ve diğer araçlar ile nasıl etkili şekilde çalışabileceğini anlamak yeşil kamu alımlarının etkinliğini görmek açısından önemlidir.⁸⁴ Bu kısımda yeşil kamu alımları diğer çevre politikası araçları ile karşılaştırılacak ve araçlar arasındaki ilişkiye değinilecektir.

A. Yeşil Kamu Alımlarının Diğer Çevre Politikası Araçları ile Karşılaştırılması

Çevre politikası araçları hedefledikleri pazar payı, üretici ve tüketicilere yükledikleri yük, ürün kullanıcıları için yarattıkları teşvikler, inovasyon için yarattıkları teşvikler, kamu hazinesinde yarattıkları yük ile siyasi ve kişisel manipülasyona tabi olma dereceleri açısından değerlendirilebilir. Yeşil kamu alımları bu boyutların pek çoğu açısından diğer çevre politikası araçlarından önemli ölçüde farklılık göstermektedir.⁸⁵

Yeşil kamu alımlarının bir politika aracı olarak kullanılması sınırlı sayıda ülke (Çekya, Danimarka ve Slovak Cumhuriyeti) için geçerlidir. Oysaki çevre vergileri, ticaret izin sistemleri gibi politika araçları ise çok daha fazla ülke tarafından tercih edilmektedir.⁸⁶ Bu durumun temel sebebi yeşil kamu alımlarının diğer politika araçlarına göre daha yeni bir araç olması ve uygulanmada belirli zorlukların olmasıdır.

Yeşil kamu alımlarını diğer çevre politikası araçlarından ayıran temel özellik yeşil kamu alımlarının ilgili piyasanın sadece küçük bir kısmını etkilemesidir. Piyasa tabanlı düzenleyici sistemler, doğrudan düzenlemeler ve bilgi programları belirli bir piyasadaki tüm üretici ve tüketicilere ulaşma imkânına sahiptir. Bazı üreticiler ve tüketiciler piyasanın dışında bırakılsa

⁸³ European Environment Agency [EEA], "Policy Instruments", Environmental Topics, 2016, <https://www.eea.europa.eu/themes/policy/intro>.

⁸⁴ Marron, "Greener Public Purchasing as an Environmental Policy Instrument," 88.

⁸⁵ Marron, "Greener Public Purchasing as an Environmental Policy Instrument," 88.

⁸⁶ Danilina ve Trionfet, "Green Public Procurement v.s. Environmental Taxation: Implications for the EU-MENA Environmental Policy," 1.

da, bu tür politika araçları genellikle faaliyetin çoğunluğunu kapsayacaktır. Fakat yeşil kamu alımları çoğunlukla ilgili alımların küçük bir kısmını kapsamaktadır. Belirli bir piyasadaki satın alımların % 1'ini, hatta % 5'ini yeşil kamu alımı şeklinde gerçekleştirebilmek bile büyük önem taşımaktadır.⁸⁷

Yeşil kamu alımları karar alma süreci açısından diğer politika araçlarından farklılaşmaktadır. Yeşil kamu alımlarında karar verme yetkisi tüketicilerdeyken; vergiler, emisyon ticaret sistemleri ve doğrudan düzenlemeler gibi diğer çevre politikası araçlarında karar verme yetkisi üreticilere aittir. Tüketiciler daha sonra kendi tercihlerine, bütçelerine ve pazarın sağladığı fiyat ve ürün kombinasyonlarına dayandırarak kararlarını verirler.⁸⁸

Yeşil kamu alımları ürüne, hizmete veya yapım işine olan ihtiyacı ve bu ihtiyacı en iyi şekilde karşılayan çözüm yelpazesini değerlendirerek gereksiz alımların önüne geçebilir.⁸⁹ Dolayısıyla yeşil kamu alımları kamu gücünün varlığı ve hesap verme ilkesi gereği kamu kurumlarındaki israfın önüne geçilmesi ve tasarruf edilmesi için önemli bir araçtır. Diğer politika araçlarında israfı önleme ve tasarruf etme düşüncesi daha sınırlıdır.

Danilina ve Trionfet (2019) kapalı bir ekonomide çevre vergilerine kıyasla yeşil kamu alımlarının göreceli etkinliğinin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Çalışma, yeşil kamu alımlarındaki bir birim satın alma gücü kaybının ortalama olarak vergilerle karşılaştırıldığında 6,7 kat daha fazla çevresel bozulma azalışına karşılık geldiğini belirtmektedir. Bu arada, mutlak etki konusunda vergilendirme, yeşil kamu alımlarından daha güçlüdür. Çünkü vergiler çevresel bozulmada 1.8 kat daha güçlü bir düşüşe; ancak 10,7 kat daha fazla satın alma gücü azalmasına neden olmaktadır.⁹⁰

Daha önce de belirtildiği üzere AB'de kamu alımları AB GSYH'nin % 14'ü kadardır. AB'de kamu alımlarının GSYH içerisindeki payının yüksekliği, kamu kurumlarını kaynakları daha verimli kullanmaya ve çevre dostu ürün ve hizmetlere teşvik etmekte; üreticiler yenilikçi çözüm arayışları içerisine girmektedir.⁹¹ Dolayısıyla yeşil kamu alımları diğer politika

⁸⁷ Marron, "Greener Public Purchasing as an Environmental Policy Instrument," 88.

⁸⁸ Marron, "Greener Public Purchasing as an Environmental Policy Instrument," 88-89.

⁸⁹ INTOSAI Working Group on Environmental Auditing, "Market Based Instruments for Environmental Protection and Management", INTOSAI WGEA paper (Jakarta, Indonesia, 2016), 32.

⁹⁰ Danilina ve Trionfet, "Green Public Procurement v.s. Environmental Taxation: implications for the EU-MENA environmental policy".

⁹¹ Testa vd., "What Factors Influence the Uptake of GPP (Green Public Procurement) Practices? New Evidence from an Italian Survey", 90.

araçlarına nazaran daha fazla ekolojik inovasyonu (eko-inovasyonu)⁹², yeni kaynakların ve enerji tasarrufu sağlayan teknolojilerin geliştirilmesini teşvik etmektedir.⁹³ Kamu kurumlarının yeşil kamu alımlarına olan ihtiyacı artıkça devletin satın alma koşullarını yerine getirmek isteyen firmalar inovatif ürünler, enerji tasarruflu teknolojiler ve yeni kaynaklar geliştirmeye başlayacaklardır.

Çevresel teknolojilerin kamu kurumları tarafından tedarik edilmesi, yeni tedarik yöntemlerinin araştırılması ve pazar koşullarının iyileştirilmesi için 2004 yılında AB'de Çevre Teknolojileri Eylem Planı kabul edilmiştir.⁹⁴ Eylem Planının öncelikli alanlarından birisi de yeşil kamu alımları olup alımlar AB'de rekabet edebilirlik açısından stratejik öneme sahiptir.⁹⁵ Üye devletler rekabet gücünü artırabilmek için teknoloji destekli inovatif girişimlerde bulunmaktadır. Çevre dostu ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi zamanla bir standardın oluşmasına neden olacaktır ve bu ürün ve hizmetlere olan ihtiyaç artacaktır. Dolayısıyla yeşil kamu alımları bir döngüyü oluşturmaktadır. Devletin bu döngüyü tetikleyici güç olarak başlatması gerekmektedir. Ayrıca piyasanın talep tarafında yer alan devletin tedarikçiler ile iletişim halinde olması sürecin etkinliği açısından oldukça önemlidir.

Yasal süreçler açısından da yeşil kamu alımları diğer politika araçlarından farklılaşmaktadır. Yeşil kamu alımları diğer araçlarda olduğu gibi uzun ve karmaşık bir yasal süreç gerektirmez. Fakat ihale tekliflerinde teknik açıdan belirli zorluklarla karşılaşılması mümkündür.⁹⁶ Yeşil kamu alımlarının teknik şartnamelerinin oluşturulması, ihale ilanının verilmesi ve ürün ve hizmetlerin temin edilmesi süreci uzatabilir.

⁹² Avrupa Parlamentosunun ve Konseyinin Rekabetçi ve Yenilikçi Çerçeve Programı (2007-2013) oluşturulması için 2006 yılında aldığı kararda eko-inovasyon şu şekilde tanımlanmıştır. Eko-inovasyon, çevre üzerindeki etkileri azaltarak veya enerji de dâhil olmak üzere doğal kaynakların daha verimli ve güvenilir bir şekilde kullanılmasını sağlayarak, sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik kayda değer ve kanıtlanabilir bir ilerlemeyi amaçlayan herhangi bir inovasyon şeklidir.

⁹³ van der Zwan, "Green Public Procurement as Environmental Policy Tool: A Theoretical Framework," 3; Francesco Testa vd., "Drawbacks and Opportunities of Green Public Procurement: An Effective Tool for Sustainable Production", *Journal of Cleaner Production* 112 (2016): 1894.

⁹⁴ European Commission [EC], "Eco-innovation Action Plan", Environment, Erişim Tarihi: Ekim 8, 2019, https://ec.europa.eu/environment/ecoap/about-action-plan/etap-previous-action-plan_en.

⁹⁵ Catherine Day, "Buying Green: The Crucial Role of Public Authorities", *Local Environment* 10, sayı 2 (2005): 208.

⁹⁶ Bjørn Bauer vd., *Benefits of Green Public Procurement* (Copenhagen: TemaNord, 2009), 41.

B. Yeşil Kamu Alımlarının Diğer Çevre Politikası Araçları İle İlişkisi

Çevresel sorunlarla başa çıkabilmek için diğer ulusal ve bölgesel girişimlerde olduğu gibi AB’de de yeşil kamu alımları ile birlikte çeşitli politika araçları kullanılmaktadır. Çevresel sorunların çözümünde tek bir politika aracı kullanılabilir. Fakat çevre sorunlarının pek çoğu çok yönlü bir niteliğe sahip olduğu için bazen tek bir politika aracı ile çevre sorunlarının üstesinden gelmek mümkün olmayabilir. Bu durumda hükümetler ve uluslararası oluşumlar bir politika karması oluşturarak birden fazla aracı bir arada kullanabilmektedirler.

Çevre sorunlarının çözümünde tek bir politika aracının tercih edildiği durumlarda maliyetlerde bir yük oluşmaktadır. Fakat birden fazla aracı seçme durumunda olan karar vericiler en düşük maliyetli olan aracı tercih edebilirler. Dolayısıyla politika karması karar vericilere esneklik imkânı tanımaktadır.⁹⁷ Diğer taraftan çevre sorunları ile baş etmek için birden fazla politika aracının tercih edilmesinin en önemli sonucu sosyal refaha olan katkısıdır. Politika karmasının çevresel ve ekonomik etkinliği farklı araçlar arasındaki etkileşime bağlıdır. Birden fazla politika aracının çevresel sorunlarda bir arada kullanılması bazen araçların etkinliğini ve verimliliğini artırabilir.⁹⁸ Örneğin yeşil kamu alımları çevresel vergilerin faydasını artırabilirken; aynı zamanda çevresel vergiler de yeşil kamu alımlarının faydasını artırabilir.

Her politika aracının güçlü ve zayıf yönleri göz önünde bulundurularak en iyi aracın veya politika karmasının seçilmesi gerekmektedir. Araçların üstün olduğu noktalar göz önünde bulundurulduğunda çevre sorunları ile daha başarılı olunacaktır. Yeşil kamu alımları ekolojik inovasyonu teşvik etmede önemli bir araçtır.⁹⁹ Dolayısıyla yeşil kamu alımları, özel sektör tarafından talebi düşük olan ürün ve hizmetlerin üretilmesi veya özel sektörün çevre dostu mal ve hizmet üretmesinin teşvik edilmesi için önemli bir fırsattır.

Çevre politikası hedeflerine ulaşılmasında yeşil kamu alımları hükümetin bir deneme alanı olabilir. Hükümet yeşil kamu alımlarını çevre

⁹⁷ Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], “Instrument Mixes for Environmental Policy” (Paris: OECD Publishing, 2007), 16.

⁹⁸ Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], “An OECD Framework for Effective and Efficient Environmental Policies” (Meeting of the Environment Policy Committee (EPOC) at Ministerial Level, Environment and Global Competitiveness, 2008), 31, <https://www.oecd.org/environment/tools-evaluation/41644480.pdf>.

⁹⁹ European Commission [EC], “Green Public Procurement”.

dostu ürünler ve teknolojilerin test edildiği bir alan olarak görebilir. Ortaya çıkan sonuç doğrultusunda hükümet, uygulayacağı çevre politika ve kararlarını şekillendirebilir.¹⁰⁰

Yeşil kamu alımlarının pazar alanı ve ticarileştirilmesi diğer politika araçlarına göre daha sınırlıdır.¹⁰¹ Yeşil kamu alımları sadece kamu kurumlarının aldığı mal, hizmet ve yapım işlerinde söz konusudur. Diğer politika araçları ise sadece kamu kurumlarının aldığı mal, hizmet ve yapım işleri ile sınırlı olmayıp, araç türüne göre özel sektörü de kapsayabilmektedir. Ayrıca yeşil kamu alımlarına yönelik araştırma geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri de diğer politika araçlarına göre daha kısıtlıdır. Piyasanın ihtiyaçlarını karşılayan bir çözüm bulunamadığında en uygun çözümün belirlenmesine yardımcı olacak Ar-Ge faaliyetlerinin satın alınması önemli bir seçenek olabilmektedir. Geliştirilen çözümlerin satın alınması yine olağan kamu ihale usulleri ile gerçekleştirilmelidir.¹⁰²

Sonuç

Son yıllarda dünyada sera gazı emisyonlarının salınımı ve çevre kirliliği ekonomik faktörler ve artan nüfusun etkisiyle rekor seviyelere ulaşmıştır. Artan çevre sorunları ile mücadele edebilmek için AB'de kamu kurumları yeni bir çevre politikası aracı olarak kamu alımlarını kullanmaktadır. Yeşil kamu alımları her ne kadar yeni bir çevre politikası aracı olsa da hükümetler tarafından güçlü bir politika aracı olarak görülmektedir. Fakat akademik çalışmalarda bu araç yeteri kadar analiz edilmemiştir. Bu durumdan yola çıkarak çalışmada AB'de yeşil kamu alımlarının diğer çevre politikası araçlarından farklılıkları ve diğer araçlarla olan ilişkisi incelenmiştir.

Yeşil kamu alımları kamu kurumlarının mal, hizmet ve iş alımlarında çevreye minimum zararı olan mal, hizmet ve işleri tercih etmesidir. Yeşil kamu alımları AB'de son yirmi yılda popüler bir araç olarak gündeme gelse de güçlü bir hukuksal altyapı oluşturulmaya çalışılmıştır. AB düzeyinde yeşil kamu alımlarına yönelik yasal mevzuatta önemli düzenlemeler yapılmış olmakla birlikte uygulama açısından yeterli seviyeye ulaşılamamış olduğu söylenebilir. Bu durumun arkasında yatan temel sebepler; yeşil ürün ve hizmetler konusunda yeterli bilincin ve bilgi birikiminin olmaması, siyasi desteğin yetersiz kalması, yeşil mal ve hizmetlerin daha pahalıya mal olduğu

¹⁰⁰ Marron, "Greener Public Purchasing as an Environmental Policy Instrument," 90-91.

¹⁰¹ Marron, "Greener Public Purchasing as an Environmental Policy Instrument," 90.

¹⁰² European Union, *Buying Green! A Handbook on Green Public Procurement*, 3. Edition (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016), 23.

algısı ve profesyonel işgücünün yeterli düzeyde olmamasıdır. Söz konusu eksikliklerin giderilmesi devletlere pek çok çevresel, ekonomik, sosyal ve siyasi fayda sağlayacaktır. Yeşil kamu alımlarının kaynak ve enerji verimliliği artırılarak çevresel zararların azaltılması, sağlık ve refah seviyesinin iyileştirilmesi, inovasyonun desteklenmesi, yeşil ürün ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, sürdürülebilir üretim ve tüketimin desteklenmesi beklenmektedir.

AB'nin çevre politikasını geliştirmek adına son yıllarda sıklıkla kullandığı yeşil kamu alımları bir politika aracı olarak daha az sayıda ülkede uygulanmakta; ilgili piyasanın küçük bir kısmını etkilemekte, kararlar üreticiler yerine tüketiciler tarafından verilmekte, israfın daha fazla önüne geçilmesini ve tasarruf yapılmasını sağlamakta, daha fazla ekolojik inovasyonu, yeni kaynakların ve enerji tasarrufu sağlayan teknolojilerin geliştirilmesini teşvik etmekte ve daha az yasal prosedür gerektirmektedir. Yeşil kamu alımları diğer çevre politikası araçları ile yakın bir ilişki içerisinde olup çevre sorunları ile mücadelede araçların bir arada kullanılması etkinliği artırmaktadır. Çevresel sorunlar ile mücadelede araçların en etkin şekilde kullanılması için hedeflenen gruplara mümkün olduğunca esneklik sağlayan araçlar tercih edilmelidir. Kamu alımları gönüllü araçlar olup kamu kurumları da piyasada tercih yapabilme imkânına sahiptir. Kamu kurumları piyasada çevre dostu mal ve hizmet sunumu yapan firmalar arasından ihale yoluyla maksimum faydayı sağlayan mal ve hizmeti alabilmektedirler. Ayrıca kamu kurumları yeşil kamu alımlarını satın alımlarının dışsal maliyetlerini içselleştirmenin bir yolu olarak görmekte ve bu dışsallıklardan sorumlu olan diğer politika araçlarının eksikliğini telafi etmektedir.

Yeşil kamu alımları ekolojik ürünlerinin gelişimini destekleyerek bu ürünlere olan talebin artmasına yardımcı olabilir. Kamu kurumlarının çevre dostu ürünlere olan talebinin artması yeni pazarların ortaya çıkmasına vesile olacaktır. Kamu kurumlarının talebini karşılayabilmek için piyasada yer alan firmalar, çevre dostu ürün ve teknolojiler üretmeye başlayacaktır. Ayrıca bu durum çevresel sorunlara yönelik kamu politikalarının geliştirilmesini sağlayacaktır.

Son yirmi yıl içerisinde AB'de ulusal ve bölgesel ölçekte yeşil kamu alımları konusunda çok sayıda proje uygulanmış olmasına rağmen, hala geliştirilmesi gereken çok büyük bir potansiyel vardır. Bu potansiyelin ortaya çıkarılması için hem bölgesel hem de ulusal düzlemde siyasi destekle birlikte örnek projelerin sayısının yaygınlaştırılması ve kamu alımlarında çevre dostu uygulamalara daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. Ayrıca yeşil kamu alımları konusunda AB çapında uygulanan ortak politikalar

geliştirilmelidir. Ülkelerin bireysel girişimleri olsa da ortak bir çerçevede politikaların yürütülmesi bu alandaki düzenlemeler ve uygulamaların etkinliği üzerinde pozitif etkiler doğuracaktır. Ayrıca küreselleşmenin hızla arttığı günümüzde politikaları sadece AB çerçevesinde değerlendirmemek gerekmektedir. Çevre tahribi sadece AB ülkeleri ile sınırlı değildir bu sebeple uluslararası entegrasyonun sağlanması önemli bir konudur. Ekonomik ve mali boyutu açısından çevre tahribinin önlenmesinde çevre politikası araçları birbirlerinin ikamesi olmayıp birbirlerini tamamlayıcı bir rol üstlenmektedirler. Her bir AB ülkesi farklı bir politika aracına öncelik verse de nihayetinde ekonomik ve mali etkinlik açısından bütüncül bir etkiye sahiptirler. Bu sebeple farklı araçların yer aldığı bütüncül bir politika izlenmelidir.

Kaynaklar

- Ahsan, Kamrul, ve Shams Rahman. "Green Public Procurement Implementation Challenges in Australian Public Healthcare Sector". *Journal of Cleaner Production* 152 (2017): 181–97.
- Akenji, Lewis. "Consumer Scapegoatism and Limits to Green Consumerism". *Journal of Cleaner Production* 63 (2014): 13–23.
- Aldenius, Malin, ve Jamil Khan. "Strategic Use of Green Public Procurement in the Bus Sector: Challenges and Opportunities". *Journal of Cleaner Production* 164 (2017): 250–57.
- Alejandre, Eider, Andrea Traspaderne, ve Alberto Ortiz de Elgea. "Best Practice on Green or Sustainable Public Procurement and New Guidelines", 2010.
- Annik, Fet, Michelsen Ottar, ve Boer Luitzen. "Green Public Procurement in Practice — The case of Norway". *Society and Economy* 33, sayı 1 (2011): 183–98.
- Avrupa Birliği Başkanlığı. "Fasıl 27 - Çevre", 2018. <https://www.ab.gov.tr/92.html>.
- Barde, Jean-Philippe. "Economic Instruments in Environmental Policy: Lessons from OECD Experience and their relevance to Developing Economies", 1994.
- Bauer, Bjørn, Jens Christensen, Karen Christensen, Tue Dyekjær-Hansen, ve Ida Bode. *Benefits of Green Public Procurement*. Copenhagen: TemaNord, 2009.
- Bohm, Peter, ve Clifford S. Russell. "Comparative Analysis of Alternative Policy Instruments". İçinde *Handbook of Natural Resource and Energy Economics*, editör A. V. Kneese ve J. L. Sweeney, 1:395–460. Elsevier, 1985.
- Callan, Scott J., ve Janet M. Thomas. *Environmental Economics & Management: Theory, Policy, and Applications*. 6. Edition. Mason, Ohio: South-Western, Cengage Learning, 2013.

- Cerutti, Alessandro K., Simone Contu, Fulvio Ardente, Dario Donno, ve Gabriele L. Beccaro. “Carbon Footprint in Green Public Procurement: Policy Evaluation from a Case Study in the Food Sector”. *Food Policy* 58 (2016): 82–93.
- Czarnecki, Jason J. “Green Public Procurement, Legal Instruments for Promoting Environmental Interests in the United States and European Union”. Uppsala University, 2019.
- Danilina, Vera, ve Federico Trionfet. “Green Public Procurement v.s. Environmental Taxation: implications for the EU-MENA environmental policy”, 2019. https://planbleu.org/sites/default/files/publications/femise_medbrief_16.pdf.
- Day, Catherine. “Buying Green: The Crucial Role of Public Authorities”. *Local Environment* 10, sayı 2 (2005): 201–9.
- Decision 1639/2006/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 2006 establishing a Competitiveness and Innovation Framework Programme (2007-2013), OJ L 310 of November 9, 2006 (y.y.).
- Donatello, Shane, Rocío Rodríguez Quintero, Miguel Gama Caldas, Oliver Wolf, Paul Van Tichelen, Veronique Van Hoof, ve Theo Geerken. “Revision of the EU Green Public Procurement Criteria for Road Lighting and Traffic Signals”. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019.
- Ekins, Paul. “European Environmental Taxes and Charges Recent Experience, Issues and Trends”. *Ecological Economics* 31, sayı 1 (1999): 39–62.
- European Commission [EC]. “Background and Approach”, 2019. https://ec.europa.eu/environment/gpp/gpp_criteria_en.htm.
- . “Benefits of GPP”, 2019. https://ec.europa.eu/environment/gpp/benefits_en.htm.
- . “Communication from the Commission, Europe2020, A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth”. *COM (2010) 2020 Final*, sayı Brussels (2010).
- . *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament “Integrated Product Policy Building on Environmental Life-Cycle Thinking”*, *COM(2003) 302*. European Commission, 2003.
- . “Communication from the Commission to the European Parliament, “Stimulating Technologies for Sustainable Development: An Environmental Technologies Action Plan for the European Union””. *COM (2004) 38 Final*, sayı Brussels (2004).
- . “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Public Procurement for a Better Environment”. *COM (2008) 400*, sayı 2 (Brussels) (2008).

- . “Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions On The Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan”. *COM (2008) 397 Final*, sayı Brussels (2008).
- . “Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on Public Procurement and Repealing Directive 2004/18/EC”. *Official Journal of the European Union L 94/65* (2014).
- . “Eco-innovation Action Plan”. Environment, 2019. https://ec.europa.eu/environment/ecoap/about-action-plan/etap-previous-action-plan_en.
- . “Environmental Taxes A Statistical Guide”. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5936129/KS-GQ-13-005-EN.PDF>.
- . “EU GPP Criteria”, 2019. https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm.
- . “EU Public Procurement Directives”, 2019. https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_public_directives_en.htm.
- . “Green and Sustainable Public Procurement”, 2020. https://ec.europa.eu/environment/gpp/versus_en.htm.
- . “Green Public Procurement”. Environment, 2019. https://ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm.
- . “What is GPP”, 2019. https://ec.europa.eu/environment/gpp/what_en.htm.
- European Environment Agency [EEA]. “Environmental Taxation and EU Environmental Policies”. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016.
- . “Policy instruments”. Environmental topics, 2016. <https://www.eea.europa.eu/themes/policy/intro>.
- European Parliament. “Environment Policy: General Principles and Basic Framework”. Brussels: European Parliament, 2019. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_2.5.1.pdf.
- European Parliament, Council of the European Union. Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council (2003). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0087&from=EN>.
- . Regulation (EU) No 691/2011 of the European Parliament and of the Council (2011). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:192:0001:0016:EN:PDF>.

- European Union. *Buying Green! A Handbook on Green Public Procurement*. 3. Edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016.
- Görlach, Benjamin. "What Constitutes an Optimal Climate Policy Mix? Defining the Concept of Optimality, Including Political and Legal Framework Conditions". Berlin: Ecologic Institute, 2013. [https://cecilia2050.eu/system/files/Görlach \(2013\)_What constitutes an optimal policy mix_0.pdf](https://cecilia2050.eu/system/files/Görlach%20(2013)_What%20constitutes%20an%20optimal%20policy%20mix_0.pdf).
- Grossman, Margaret Rosso. "Agriculture and the Polluter Pays Principle: An Introduction". *Oklahoma Law Review* 59, sayı 1 (2006): 1–52.
- Hasanbeigi, Ali, Renilde Becqué, ve Cecilia Springer. *Curbing Carbon from Consumption: The Role of Green Public Procurement*. San Francisco CA: Global Efficiency Intelligence, 2019.
- Houses of Parliament. "EU Environmental Principles". London, 2018.
- Howlett, Michael. "Policy Instruments, Policy Styles and Policy Implementation". *Policy Studies Journal* 19, sayı 2 (1991): 1–21.
- INTOSAI Working Group on Environmental Auditing. "Market Based Instruments for Environmental Protection and Management". INTOSAI WGEA paper. Jakarta, Indonesia, 2016.
- Jordan, Andrew. "Introduction: European Union Environmental Policy – Actors, Institutions and Policy Processes". İçinde *Environmental Policy in the European Union*, editör Andrew Jordan, 2. Edition., 1–18. Sterling, USA: Earthscan, 2005.
- Kargı, Veli, ve Cihan Yüksel. "Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri". *Maliye Dergisi* 159, sayı Temmuz-Aralık (2010): 183–202.
- Leire, Charlotte, Oksana Mont, ve Carl Dalhammar. "Green Procurement Policies and Practices: Swedish Perspectives from the Public and Private Sectors". İçinde *Handbook of Environmental Policy*, editör Johannes Meijer ve Arjan der Berg, 43–77. New York: Nova Science Publishers, 2010.
- Lenschow, Andrea. "Environmental Policy". İçinde *Policy-Making in the European Union*, editör Helen Wallace, William Wallace, ve Mark A. Pollack, 5 Edition., 305–27. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Lindeneg, Klavs. "Instruments in Environmental Policy -Different Approaches". *Waste Management & Research* 10, sayı 3 (1992): 281–87.
- Macrory, Richard. *Principles of European Environmental Law*. Groningen: Europa Law Publishing, 2004.
- Majone, Giandomenico. "Choice among Policy Instruments for Pollution Control". *Policy Analysis* 2, sayı 4 (1976): 589–613.
- Marron, Donald. "Greener Public Purchasing as an Environmental Policy Instrument". *OECD Journal on Budgeting* 3, sayı 4 (2003): 71–105.

- Martinić, Stefan, ve Ana Kozina. “‘Europe 2020’ and the EU Public Procurement and State Aid Rules: Good Intentions That Pave a Road to Hell?” *Croatian Yearbook of European Law and Policy* 12, sayı 1 (2016): 207–49.
- Mickwitz, Per. “A Framework for Evaluating Environmental Policy Instruments Context and Key Concepts”. *Evaluation* 9, sayı 4 (2003): 415–36.
- Opschoor, Johannes Baptist, A. F. de Savornin Lohman, ve Hans B. Vos. *Managing the Environment: The Role of Economic Instruments*. Washington, DC: OECD Publications and Information Center, 1994.
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. “An OECD Framework for Effective and Efficient Environmental Policies”. Meeting of the Environment Policy Committee (EPOC) at Ministerial Level, Environment and Global Competitiveness, 2008. <https://www.oecd.org/environment/tools-evaluation/41644480.pdf>.
- . “Green Public Procurement”, 2019. <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/green/>.
- . “Green Public Procurement”, 2019. <http://www.oecd.org/fr/gouvernance/green-procurement.htm>.
- . “Instrument Mixes for Environmental Policy”. Paris: OECD Publishing, 2007.
- . “Recommendation of the Council on OECD Legal Instruments Improving the Environmental Performance of Public Procurement”. OECD Publications, 2002. <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/46/46.en.pdf>.
- Pacheco-Blanco, Bélgica, ve María José Bastante-Ceca. “Green Public Procurement as an Initiative for Sustainable Consumption. An Exploratory Study of Spanish Public Universities”. *Journal of Cleaner Production* 133, sayı 1 (2016): 648–56.
- Parikka-Alhola, Katriina. “Promoting Environmentally Sound Furniture by Green Public Procurement”. *Ecological Economics* 68, sayı 1–2 (2008): 472–85.
- Renda, Andrea, Jacques Pelkmans, Christian Egenhofer, Lorna Schrefler, Giacomo Luchetta, ve Can Selçuki. “The Uptake of Green Public Procurement in the EU27”. CEPS. Brussels, Belgium: European Commission, 2012. [https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/CEPS-CoE-GPP MAIN REPORT.pdf](https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/CEPS-CoE-GPP_MAIN_REPORT.pdf).
- Roberts, Jane. *Environmental Policy*. 2 Edition. Abingdon: Routledge, 2011.
- Schmitt, Sophie, ve Kai Schulze. “Choosing Environmental Policy Instruments: An Assessment of the ‘Environmental Dimension’ of EU Energy Policy”. *European Integration Online Papers* 15, sayı 1 (2011): 1–27.
- Seht, Hauke von, ve Hermann E. Ott. “EU environmental principles:

- Implementation in Germany”. Wuppertal, 2000.
<https://epub.wupperinst.org/frontdoor/deliver/index/docId/1077/file/WP105.pdf>.
- Selin, Henrik, ve Stacy D. VanDeveer. “EU Environmental Policy Making and Implementation: Changing Processes and Mixed Outcomes”. İçinde *14th Biennial Conference of the European Union Studies Association*, 1–28. Boston, 2015.
- Stahr, Elvis J. “Antipollution Policies, Their Nature and Their Impact on Corporate Profits”. İçinde *Economics of Pollution*, editör Kenneth E. Boulding, 83–105. New York: New York University Press, 1971.
- Testa, Francesco, Eleonora Annunziata, Fabio Iraldo, ve Marco Frey. “Drawbacks and Opportunities of Green Public Procurement: An Effective Tool for Sustainable Production”. *Journal of Cleaner Production* 112 (2016): 1893–1900.
- Testa, Francesco, Fabio Iraldo, Marco Frey, ve Tiberio Daddi. “What Factors Influence the Uptake of GPP (Green Public Procurement) Practices? New Evidence from an Italian Survey”. *Ecological Economics* 82, sayı October (2012): 88–96.
- The International Council for Local Environmental Initiatives [ICLEI]. *Eco-Procurement, The Path to a Greener Marketplace*. Freiburg, Germany: ICLEI European Secretariat, 2002. http://dev.iclei-europe.org/fileadmin/templates/iclei-europe/lib/projects/tools/push_project_file.php?uid=SF2k4KVh.
- Trouwborst, Arie. “Prevention, Precaution, Logic and Law: The Relationship between the Precautionary Principle and the Preventative Principle in International Law and Associated Questions”. *Erasmus Law Review* 2, sayı 2 (2009): 105–27.
- United Nations [UN]. “Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development, Rio Declaration on Environment and Development, Statement of Forest Principles: The Final Text of Agreements Negotiated by Governments at the United Nations Conference on Environment and Development”. İçinde *Agenda 21: programme of action for sustainable development; Rio Declaration on Environment and Development; Statement of Forest Principles: the final text of agreements negotiated by governments at the United Nations Conference on Environment and Develop.* Rio de Janeiro, Brazil, 1992.
- Vedung, Evert. “Policy Instruments: Typologies and Theories”. İçinde *Carrots, Sticks, & Sermons: Policy Instruments & Their Evaluation*, editör Marie-Louise Bemelmans-Videc, Ray C Rist, ve Evert Vedung, 21–58. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1998.

World Summit on Sustainable Development [WSSD]. *Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development*. New York: United Nations, 2002.

Zhu, Qinghua, Yong Geng, ve Joseph Sarkis. "Motivating Green Public Procurement in China: An Individual Level Perspective". *Journal of Environmental Management* 126 (2013): 85–95.

Zito, Anthony R., Andrew J. Jordan, ve Rüdiger Wurzel. "Escaping the Regulatory State? Issues of Policy Instruments in the EU Environmental Policy Context". İçinde *6th ECPR Annual Conference*. Reykavik, Iceland, 2011. <https://ecpr.eu/filestore/paperproposal/89b73b71-d161-40b5-a768-37545e6e2609.pdf>.

Zwan, Judith van der. "Green Public Procurement as Environmental Policy Tool: A Theoretical Framework", 2018.

